

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

Магістерська робота

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У
ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ
ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виконала:

Щигорєва Діана Олександрівна
Магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
І. В. Корякіна

Завідувач кафедри
_____ **І. В. Корякіна**

Дата захисту: « » грудня 2024 р.
Оцінка _____

Підпис членів ЕК:

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДИНАМІКИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження.....	7
1.2. Зміст, завдання та психолого-педагогічні особливості формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку	17
1.3. Образотворча діяльність як засіб формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку	27
Висновки до першого розділу.....	39
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	42
2.1. Визначення критеріїв, показників та вивчення рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного віку	42
2.2. Реалізація системи роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей засобами образотворчої діяльності в освітньому процесі середньої групи сучасного закладу дошкільної освіти	50
2.3. Аналіз результатів дослідження	63
Висновки до другого розділу.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасне суспільство має на меті виховання творчої особистості, яка розуміє мистецтво і орієнтується у власному житті на категорії культури, краси та гармонії. Для забезпечення ефективного естетичного розвитку дитини дошкільного віку здійснюється естетичне виховання, яке особливо важливим стає у середньому та старшому дошкільному віці, оскільки саме у цей період у дитини формується не лише теоретичний, але й практичний мистецький досвід.

Кожен напрям оновленого Державного стандарту спонукає педагогів дошкільної освіти формувати у дітей різні складові культури особистості: культуру самопізнання, спілкування з природою, взаємодії із соціальним і предметним світом тощо. Освітній напрям «Дитина у світі мистецтва» підкреслює важливість формування у дитини 5-6 років естетичну культуру, створення в ЗДО предметно-розвивального середовища на засадах краси, гармонії та поваги. Результатом такої діяльності стане мистецько-творча компетентність дитини середнього дошкільного віку.

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти, як Державного стандарту дошкільної освіти, мистецько-творчу компетентність визначено як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційне-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності. У Законі «Про дошкільну освіту» та інших нормативно-правових документах наголошено на важливості та необхідності забезпечення художньо-естетичного розвитку дошкільників п'яти-шести років й опанування ними уміннями використовувати різні засоби та види образотворчої діяльності, що в цілому сприятиме набуттю мистецько-творчої компетентності.

Проблему естетичного виховання дітей в історичному контексті вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники (Н. Ветлугіна, Н. Джола, В. Котляр, Т. Поніманська, Г. Сухорукова, Л. Шульга та ін.). Особливої уваги у наукових дослідженнях сучасних дослідників (Н. Голота, О. Дронова, О. Половіна, Г. Сухорукова, О. Терещенко, А. Шевчук, Л. Янцур та ін.) приділено проблемі формування досвідченості у різних видах образотворчої діяльності, як засобу формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку.

Проте питання формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку, його динаміки в процесі організації образотворчої діяльності у сучасному закладі дошкільної освіти є нагальною потребою, що і зумовило вибір теми магістерської роботи: **«Формування мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчої діяльності»**.

Об'єкт дослідження: процес виховання дітей дошкільного віку за напрямом «Дитина у світі мистецтва» в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження: процес формування мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчої діяльності.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити ефективність системи роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей засобами образотворчої діяльності в освітньому процесі середньої групи сучасного закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

- здійснити аналіз наукової літератури з проблеми дослідження;
- визначити зміст, завдання та психолого-педагогічні особливості формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку;

- схарактеризувати образотворчу діяльність, як засіб формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку;
- визначити критерії, показники та дослідити рівні сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного віку до і після формувального впливу;
- реалізувати та дослідити ефективність системи роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей засобами образотворчої діяльності в освітньому процесі середньої групи сучасного закладу дошкільної освіти.

Для реалізації мети дослідження та поставлених завдань було використано наступні **методи дослідження**:

теоретичні: аналіз філософської, психологічної, педагогічної, дидактичної літератури для визначення теоретико-методичних засад дослідження; синтез, класифікація, систематизація, конкретизація та узагальнення наукових положень з досліджуваної проблеми;

емпіричні: спостереження за освітнім процесом у старшій групі ЗДО для отримання первинної інформації; бесіди, анкетування для визначення рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи) для перевірки ефективності системи роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей засобами образотворчої діяльності в освітньому процесі середньої групи ЗДО;

статистичні: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних, порівняльна характеристика результатів експерименту для перевірки ефективності системи роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей засобами образотворчої діяльності в освітньому процесі середньої групи ЗДО.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягає у наступному: уточнено зміст поняття «естетичне виховання»; розширено та доповнено зміст понять «естетичне виховання дітей 5-го року життя», «мистецько-творча компетентність», «образотворча діяльність дітей

дошкільного віку»; уточнено критерії, показники та рівні сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей 5-го року життя; створено й апробовано та експериментально досліджено ефективність системи роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей засобами образотворчої діяльності в освітньому процесі середньої групи ЗДО; удосконалено педагогічні форми та методи впливу на дошкільників в означеному напрямку.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці системи практичної роботи з організації процесу формування мистецько-творчої компетентності дітей засобами образотворчої діяльності в освітньому процесі старшої групи ЗДО; в розробці конспектів заходів естетичного та образотворчого напрямку в старшій групі ЗДО. Матеріали проведеного дослідження можуть бути використані вихователями закладів дошкільної освіти, керівництвом ЗДО, методистами дошкільної освіти, студентами педагогічних ЗВО, які навчаються за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його результатів для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи за темою естетичного виховання дітей дошкільного віку.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінок. У тексті вміщено 7 рисунків та 9 таблиць. Додатки викладено на 29 сторінках. У списку 65 використаних джерел, що охоплюють 5 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДИНАМІКИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження

Дошкільний вік, як самий сенситивний у розвитку дитини, є початковим віковим періодом становлення моральних та естетичних почуттів, зародження культурних основ особистості. Починаючи із середнього дошкільного віку, діти прагнуть реалізувати себе та власні здібності. За твердженням І. Онищук, «етапи формування особистості як самостійного суб'єкта зумовлені такими чинниками, як: оволодінням дошкільником власним тілом, виникнення у них довільних рухів у контексті формування перших предметних дій: ходюю, самостійним пересуванням, що породжують певну самостійність стосовно інших; усвідомленням здатності до різних самостійних дій та рішень, зародженням самосвідомості, перших уявлень та знань про власне «Я»; розвитком мовлення як форми існування свідомості» [11, с. 236].

Дошкільний період розвитку дитини передбачає оптимізацію творчого потенціалу особистості дитини – «відкриття», які роблять діти 4-6 років – це ще неусвідомлені дитиною відкриття самого себе і відкриття себе світу. Вчені-психологи (Л. Венгер, Л. Виготський, О. Дяченко, О. Запорожець, та ін.), досліджуючи різні аспекти дитячої творчості, звертають увагу на синкретичність мислення дошкільників, яке Л. Виготський означив, як «здатність бачити ціле без розчленування на частини». Ця особливість передбачає набуття дитиною нового особистісного досвіду. Особливості зазначеного вікового періоду полягають «у надзвичайній сприятливості дитини до творчості, високому рівні спостережливості, уяви, фантазії, чутливості до мови, що є основою для реалізації дитиною дошкільного віку свого природного потенціалу у різних видах діяльності». На думку Л.

Виготського «становлення творчої особистості підготовлюється творчою уявою» [17].

Розглядаючи психологічні особливості розвитку творчої особистості дитини, В. Давидов зауважує, що «приблизно в три роки у дитини починає інтенсивне розвиватися уява як основа творчості, творчий зміст діяльності і поведінки. Цей процес проходить у грі, яка є провідною діяльністю у цьому віці. Поряд з грою велику роль у розвитку уяви, на думку вченого, «відіграють художня діяльність (пісні, танці, віршування, образотворча тощо), конструювання, праця і навчання в ігровій формі» [11, с. 75].

Дослідження у різних галузях світової науки сприяли у ХІХ ст. розумінню художньої творчості дітей, як генетично особливого ступеню розвитку художньої свідомості, що знаходиться у певному відношенні з історією світової культури: так, у 30-х роках ХХ ст. Дж. Дьюї стверджує, що «образотворча діяльність має звільнити творчу енергію дітей, перетворивши дітей в активних учасників творчого процесу»; В. Ловенфельд у 40-50-ті роки ХХ ст., розглядаючи психологічні аспекти художньої творчості дітей, називає «використання підходу до художнього розвитку дитини терапевтичним викладанням образотворчого мистецтва» [11].

У працях вітчизняних та зарубіжних науковців надаються різні якості, як складники поняття «творча особистість»: «інтелектуальна ініціативність» (Д. Богоявленська); «ставлення до навчально-пізнавальних завдань» (В. Загвязинський); «творчі процеси мислення й діяльності» (Д. Клейн, В. Колвейт, Г. Нойнер); «здатність до самореалізації» (А. Маслоу, К. Роджерс); «наявність творчого потенціалу» (П. Кравчук); «імпульсивність, незалежність суджень, почуття гумору, самотність» тощо [8; 11].

Сучасний дослідник Н. Каньоса пропонує розрізняти поняття «креативна особистість» і «творча особистість»: «креативна особистість має внутрішні передумови, що забезпечують її творчу активність і творчу діяльність, не стимульовану ззовні – детермінантою творчої активності особистості є її креативність. Творча особистість – це креативна особистість,

яка під впливом зовнішніх факторів набула особистісних новоутворень, що сприяють досягненню творчих результатів» [31, с.12].

В науковій думці виокремлюють у цьому питанні проблему співвідношення креативності і різних видів інтелекту; серед характеристик творчої дитини виділяють особливості: інтелектуальний потенціал, допитливість, ініціатива, незалежність міркувань і віра у свої сили, наполегливість, передбачення, оригінальність, ерудиція, почуття гумору, потяг до лідерства тощо.

Досліджуючи питання розвитку творчої особистості та наявність творчої обдарованості дітей середнього і старшого дошкільного віку, сучасний науковець О. Матюшкін дійшов висновків: «до 5 років у дітей з'являється можливість досліджувати не тільки безпосередньо дане, а й наявні відношення, причини та наслідки, а з 5-6 років обдарованість проявляється у пошуку не відповідностей та суперечностей, постановці запитань, проблем» [11, с. 318].

Творчі здібності у дитини дошкільного віку проявляються поетапно: спочатку йде нагромадження вражень, умінь і навичок, а потім виникнення творчого задуму і пошук художніх засобів його вираження. Оскільки у розвитку творчої активності дітей величезну роль відіграють емоції, оточуюче середовище, атмосфера, мають сприяти художній діяльності і вільному вибору дитиною засобів діяльності, без них творчий процес неможливий. В процесі образотворчої діяльності здійснюється формування мистецько-творчої компетентності дошкільників, тому що дитяча художня творчість є однією з найбільш доступних і дієвих форм естетичного сприймання світу дітьми.

Аналізуючи тлумачення різними дослідниками поняття «компетентність», А. Федорович зауважує, що «в умовах зниження рівня естетичної та загальної культури людства, серед інших, актуальності набуває мистецько-творча компетентність», підкреслюючи взаємозв'язок мистецтва і творчості у дошкільному віці. Науковець з'ясовує, що «дитині притаманна

поліхудожність, а тому освітній простір закладу дошкільної освіти має бути перетворений в мистецько-творчий осередок, який періодично змінюється відповідно до завдань освітньої роботи, дидактичних вимог, настрою та індивідуальних характеристик дітей». При цьому А. Федорович наголошує, що «мова йде про різноманітність засобів дитячої діяльності: зручність, урахування кількості дітей, вільної площі для активності, можливості зміни виду діяльності; відповідність фізичним особливостям і потребам дітей; гнучкість і керованість» [61].

Аналізуючи сучасні дослідження питання ролі мистецтва в естетичному вихованні особистості, І. Новоселицька зазначає, що «в сучасному суспільстві відзначається відсутність емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до різних видів мистецтва, що пригнічує творчий потенціал дітей». Дослідниця наголошує на тому, що «безперервність і наступність системи освіти має сприяти загальному розвитку творчої особистості», звертаючи увагу на роботу спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (музичних, художніх, хорових, хореографічних) та висвітлюючи їх вплив на гармонійний розвиток дітей середнього дошкільного віку [45, с. 60].

На думку науковців (О. Іваненко, Г. Підкурманна та ін.), застосування художньої інтеграції в роботі з дітьми дошкільного віку допомагає їм глибше осягати художню культуру та художню спадщину, розвивати пізнавальний інтерес і реалізовувати свій художньо-творчий потенціал [11; 46].

Видатний педагог В. Сухомлинський надавав великого значення мистецтву у формуванні творчої та естетичне культурної особистості дитини, стверджуючи, що «як гімнастика випрямляє тіло, так мистецтво випрямляє душу. Відтак, основне завдання педагога як творця дитячої радості, на думку вченого, полягає в тому, щоб відкрити кожній дитині дорогу у світ прекрасного» [56, с. 195].

Як вважають науковці (Г. Ващенко, О. Вишневецький), «необхідність використання культурно-естетичних надбань рідного мистецтва у вихованні

всіх дітей, як більш, так і менш здібних, тому що мистецька творчість, навіть, за відсутності великих природних здібностей відіграє певну роль у діяльності кожної людини і часто є джерелом моральної втіхи і чистих радощів» [11; 16].

На думку Н. Федотової, художня творчість дітей дошкільного віку є засобом їх національного виховання: «оскільки дитяча художня творчість – це універсальний засіб виховання і свідомо інтерпретація навколишньої дійсності крізь призму власного досвіду дитини з метою висловлення свого ставлення до оточуючого, для формування уявлення про свою національну ідентичність, дитина має відчувати вплив матеріальної й духовної культури свого народу». До засобів дослідниця відносить «народну творчість, ремесла, витвори народного мистецтва. З цією метою у дошкільних закладах створюють музеї краєзнавчого змісту, де діти емоційно взаємодіють з експонатами, знайомляться з традиціями свого народу, орнаментами, народними іграшками й отримують певний досвід. При цьому художня творчість, як інструмент, допомагає зробити процес виховання цікавим та більш ефективним» [62, с. 78].

Сучасні дослідники (Л. Артемова, І. Зязюн, О. Семашко, В. Котирло, Т. Поніманська та ін.) закликають до формування «естетично культурної особистості, яка здатна до самоактуалізації, творчого сприйняття світу, соціально значущої діяльності, спрямованої на розвиток і гармонізацію суспільства, єдність процесів художнього, естетичного, культурного розвитку особистості на засадах гуманізації, використанні особистісно-орієнтованого підходу при вихованні і навчанні особистості дитини дошкільного віку» [1; 27; 38; 50].

Узагальнення наукових поглядів на досліджувану проблему дають змогу стверджувати, що підґрунтям творчого самовираження дітей є різні види мистецтва, з яким дитину пов'язує художньо-творча діяльність. Створення сприятливих умов для розвитку дитячої художньої творчості дозволяють дитині виражати власні думки, почуття, бажання, ставлення до

себе та інших шляхом пошуку художніх засобів і тим самим реалізувати свій творчий потенціал. Залучення дітей середнього дошкільного віку до художньо-естетичної діяльності сприяє гармонійному розвитку особистості та формуванню основ мистецько-творчої компетентності.

Різноманітні аспекти художнього розвитку та формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку розкрито у наукових працях сучасних вітчизняних дослідників (А. Богуш, В. Кузьменко, Л. Масол та ін.) [9; 40; 43]. Питання виховання естетичної культури шляхом прилучення дітей до народного мистецтва та творчості обґрунтовано у працях багатьох вітчизняних науковців (Н. Вітковська, Д. Джола, Н. Рогальська, О. Рудницька, А. Щербо, та ін.) [15; 51; 53]. Аналогічний погляд має Л. Масол, яка вважає, що «складність в художньо-естетичному вихованні дітей полягає в орієнтації на споживання художніх цінностей замість активної особистої участі в процесі їх створення, пропагування» [43, с. 26].

Зауважимо, що одностайною є думка сучасних вітчизняних науковців про те, що художньо-естетичне виховання дітей дошкільного віку відбувається шляхом їх залучення до світу мистецтва в різноманітних видах художньо-творчої діяльності.

У практиці сучасної дошкільної освіти серед художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку виділяють – образотворчу, музичну, театралізовану, художньо-мовленнєву діяльність, адже саме ці види діяльності емоційно-позитивно впливають на дошкільників, викликаючи емоції радості, задоволення, захоплення і відтісняють тривогу, безпорадність, напругу.

У художньо-творчій діяльності діти дошкільного віку реалізують власну потребу у самовиявленні; займаючись улюбленою справою діти виявляють високу зацікавленість та мало стомлюються, реалізують себе та розвивають художньо-творчі здібності.

З метою формування мистецько-творчої компетентності дошкільників В. Котляр рекомендує створити в закладах дошкільної освіти «естетичне предметно-розвивальне середовище; модернізувати методи та прийоми роботи з дітьми, спрямовані на розвиток їхнього творчого ставлення до художньо-естетичного освоєння дійсності, відображення його у власній творчій діяльності» [39, с. 28].

На думку відомих вітчизняних педагогів та мистецтвознавців (М. Каган, В. Розумний та ін.), образотворче мистецтво зображує оточуючий світ, відповідає дійсності й є джерелом формування внутрішнього духовного світу людини. У процесі сприйняття дітьми оточуючого світу через ознайомлення з образотворчим мистецтвом головним є емоційне-образне сприйняття творів мистецтва, зображувально-виразних засобів, формування інтересів, переваг у вподобанні [28; 52].

Таким чином, образотворча діяльність дошкільників забезпечується наявністю в них образних уявлень тих об'єктів, які діти намагаються зобразити; уявлення, у свою чергу, формуються завдяки сприйманню; у сприйманні беруть участь усі аналізатори людини, тому для формування мистецько-творчої компетентності дошкільника необхідно удосконалювати сприймання творів мистецтва та формувати вміння образотворчої діяльності.

Роз'яснюючи позиції і дії вихователя в організації образотворчої діяльності дітей у процесі формування їх мистецько-творчої компетентності, О. Половіна наголошує на розумінні вихователем того, що «одна з найголовніших функцій мистецтва – отримання насолоди (гедоністична), але «визначальним принципом педагогічного супроводу є формування ціннісного ставлення до продуктів мистецької діяльності і сприяння їх привласнення дитиною. При цьому кращою мотивацією буде, коли дитина бачить значущий результат мистецької діяльності. Вона створює продукт – певний образ (матеріальний чи нематеріальний), який привласнює і заявляє ним про себе. Дослідниця підкреслює, що «цей продукт має бути обов'язково оприлюднений на виставках, конкурсах, виставах тощо» [37; 59].

Звертаючи увагу на мистецьку рефлексію вихователів і дітей, О. Половіна зазначає, що «передумовою формування мистецької рефлексії дитини є залучення всіх учасників освітнього процесу до активної взаємодії та саморозвитку у творчо-розвивальному просторі дошкільного закладу, який обов'язково створений в ЗДО» [49, с. 3].

Для реалізації освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» принциповим, на думку дослідниці, є «навчання без зразка, щоб дитина не втратила свою унікальність, уникнула упереджених, стереотипних дій з боку дорослих. Допомогти дітям створити власну картину світу в своїх художніх образах, які можуть бути створені від об'єкта через передачу його характерних ознак, а можуть бути створені із хаосу і набути тематичного вигляду – кляксографія, какофонія, маніпуляція з атрибутами тощо [25].

Отже, головним завданням вихователя полягає у допомозі дитині усвідомити, що вона хоче донести своїм образом, які ознаки передати, що сформувались на основі емоційних вражень, в результаті аудіального, візуального, кінестетичного та емоційного контакту з мистецтвом.

Як вважають дослідники (І. Біла, О. Мкртчян, Д. Джола, А. Щербо та ін.), існує міцна залежність між художнім сприйманням та мисленнєвою діяльністю дошкільника, зокрема в умінні аналізувати та синтезувати художні твори та здатності розуміти окремі види мистецтв. Дослідження особливостей різних півкуль людського мозку теж засвідчують переважання роботи однієї з них, що проявляється у схильності дитини до наукового (об'єктивність, зосередженість, критичність та ін.) чи художнього (милування, мрійливість, романтичність, емоційність тощо) світосприймання та мислення» [6; 11; 19].

У дітей дошкільного віку – різне сприймання й різне пізнання художніх образів й, як результат, «картина світу у кожного своя, особистісна, забарвлена власними емоціями і відчуттями. Тому О. Мкртчян вважає важливим «цілісність і поетапність художнього розвитку дітей дошкільного віку, перехід від наочно-образного до наочно-дійового і логічного мислення

через інтегрування наукових і мистецьких засобів у роботі з дошкільниками», підкреслюючи, що «не пасивне сприйняття й копіювання алгоритмів дій, а дослідження, експериментування, ті види діяльності, які супроводжуються емоціями, яскравими враженнями, задоволенням від діяльності» [11].

Творча художня діяльність, відзначають науковці, це відмова від стереотипів і прагнення реалізації потреби самовираження й естетичного засвоєння світу. Творчість – це засіб реалізації мети.

Як зазначає Н. Каньоса, у дошкільному віці відзначається «спорідненість мистецтва й творчості, пов'язані з особливостями художньо-естетичного розвитку дітей. Й саме тому у науковій літературі вчені відзначають подібність таких понять: художньо-естетичної, художньо-практичної, художньо-конструктивної, художньо-творчої художньо-театральної, художньо-продуктивної й образотворчої діяльності. Тож різні форми, види й засоби мистецтва сприяють кращому пізнанню дошкільником довкілля і самого себе, а художня діяльність, завдяки залученню до практичного мистецтва, допомагає проявити свій особистісний потенціал». Вважаючи важливим компонентом художньо-творчої діяльності дошкільників операції, засоби здійснення діяльності, Г. Каньоса пропонує цілий ряд вправ, які розвивають «різні сенсорні канали дитини: візуальний, зоровий (око); 2) аудіальний, слуховий (вухо); 3) нюховий (ніс); 4) тактильний, дотиковий (аналізатори м'язової і шкірної чутливості); 5) смаковий (язик)» [31, с. 15].

За Тематичним словником-довідником з психології та педагогіки О. Коваль, синестезія – це спільне відчуття, одночасне відчуття. Психологами цей термін вживається для позначення гармонійного, цілісного сприйняття в одночасності різних асоціацій: з запахами можуть бути пов'язані стійкі смакові відчуття, зі звуками – колірні тощо. Вченими доведено, що синестезія притаманна кожній людині – можна лише говорити про ступінь її

виразності, й синестезичні відчуття можна викликати у будь-якої людини або відразу, або при невеликому творчому зусиллі [35, с. 85].

Теоретичний аналіз наукових досліджень дозволив виділити таку послідовність формування синестезичних здібностей: 1) формування слухових образів; 2) формування зорових образів; 3) формування зорово-слухових образів; 4) формування тактильних образів; 5) формування тактильно-зорово-слухових образів; 6) формування нюхових образів; 7) формування нюхово-тактильно-зорово-слухових образів; 8) формування смакових образів; 9) формування нюхово-тактильно-зорово-слухо-смакових образів (синестезичних) [33, с. 94].

Розвиток синестезичних здібностей дозволить кожній дитині розкрити внутрішній потенціал свого організму; навчитися сприймати навколишній світ цілісно, задіюючи всі сенсорні канали; збільшити об'єм пам'яті. Отже, чим більш комплексно сприймається об'єкт, тим більш чіткий «слід» він залишає в пам'яті.

Оскільки «дошкільникам властиве поліфонічне сприймання й відображення художніх образів, доступними художніми засобами – рухами, знаками, словами, ритмами, кольорами», на думку О. Дронової, такі «особливості дітей дошкільного віку вимагають від дорослих залучення їх до творчої діяльності в різних видах мистецтва. При цьому слід враховувати послідовність сприймання й засвоєння художнього явища: первинне споглядання – усвідомлення – перетворення – самостійне створення художнього образу» [20].

Сучасні дослідники, розглядаючи проблему формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку, вказують на потребу сучасної дошкільної освіти у переосмисленні сутності педагогічних підходів, пошуку їх активізації і переведення дитини в позицію суб'єкта пізнання, здатного до творчого самовираження.

Так, Л. Шульга, досліджуючи розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку, розглядає «розвиток природних нахилів дитини через

емоції, почуття, естетичне ставлення до природи і через образотворче мистецтво», головне завдання образотворчої діяльності дітей вбачаючи у «вихованні естетичних почуттів, а допоміжне – у навчанні технічним умінням малювання». Проаналізувавши дослідження з проблеми діяльнісного підходу в педагогіці, Л. Шульга розкрила педагогічні умови запровадження діяльнісного підходу до формування мистецько-творчої компетентності дитини в освітній системі дошкільного закладу [65, с. 304].

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми надає можливість зробити висновки, що дошкільний вік є сприятливим для розвитку і реалізації творчого потенціалу дитини. Для формування й розвитку мистецько-творчої компетентності дітей слід включати їх у різні види художньо-естетичної, художньо-творчої діяльності, сприяти проявам дитячої художньої творчості, створювати відповідне середовище для її реалізації.

1.2. Зміст, завдання та психолого-педагогічні особливості формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку

Головне завдання сучасної дошкільної освіти, визначене у Базовому компоненті дошкільної освіти, є становлення компетентностей дитини в різних видах дитячої діяльності, що передбачає «залучення вихованців до різних видів мистецької діяльності в умовах, спеціально створених для розвитку їхніх здібностей, формування здатності до самовираження з пріоритетом розвитку емоційної сфери, спрямованість на набуття ними життєвих навичок під час освітньої та самостійної художньої діяльності» [25].

Завдання мистецької освіти дошкільників має на меті формування та розвиток здібностей, якостей, компетентності в мистецьких видах діяльності дитини, через які здійснюється становлення особистості та збереження її унікальності.

Залучення дитини дошкільного віку до прекрасного, до світу мистецтва передбачає: розвиток здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля; забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності. Залучення до мистецтва не лише збагачує особистий, індивідуальний досвід взаємодії дитини зі світом, а й допомагає їй навчитися проникати у внутрішній світ іншої особистості.

В основі організації мистецької освіти дітей дошкільного віку лежать принципи здоров'язбереження, естетичності, практичності, доцільності [7; 25].

Отже, вплив мистецтва на особистість дитини буде ефективним, якщо в процесі мистецької освіти дитина набуває теоретичні, технічні знання та уміння, але й мистецтво впливає на її емоційну сферу. Цей напрям передбачає розвиток у дітей емоційно-чуттєвого сприйняття об'єктів і явищ довкілля та забезпечення умов для самовираження кожного вихованця в процесі мистецької діяльності.

Напрямок нового Базового компоненту «Дитина у світі мистецтва» ставить завдання формування у дітей дошкільного віку мистецько-творчої компетентності шляхом формування «естетичної культури, створення у закладі дошкільної освіти мистецько-творчого середовища, взаємодії усіх учасників освітнього процесу на засадах краси, гармонії та поваги».

Формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку, це «процес, спрямований на творчий розвиток дитини і формування культури, та складових культури: самопізнання, спілкування з природою, взаємодії із соціальним і предметним світом тощо». Результатом такої діяльності й стане мистецько-творча компетентність дитини дошкільного віку [25].

За визначенням Базового компоненту дошкільної освіти, мистецько-творча компетентність – це «здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного

ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності» [25].

Кожен з видів мистецької діяльності передбачає вільні дії дитини у створеному педагогом просторі на основі інтуїтивного досвіду та реалізації творчого потенціалу, який є у кожної дитини дошкільного віку. Мистецька діяльність дітей дошкільного віку має бути процесом не лише зовнішньої дії, а й поступового опанування (розвитку та контролю) особистістю власних емоцій, руху від пізнання себе зовнішнього до відкриття свого внутрішнього світу. Тому пріоритетним у мистецькій діяльності є розвиток здатності дитини до усвідомлення своїх внутрішніх глибинних прагнень, уміння викликати в себе позитивні емоційні стани, почуття, переживання та відтворювати їх у художніх образах.

Для формування мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку у практиці дошкільної освіти використовують різні види дитячої мистецької діяльності: (Рис. 1.1).

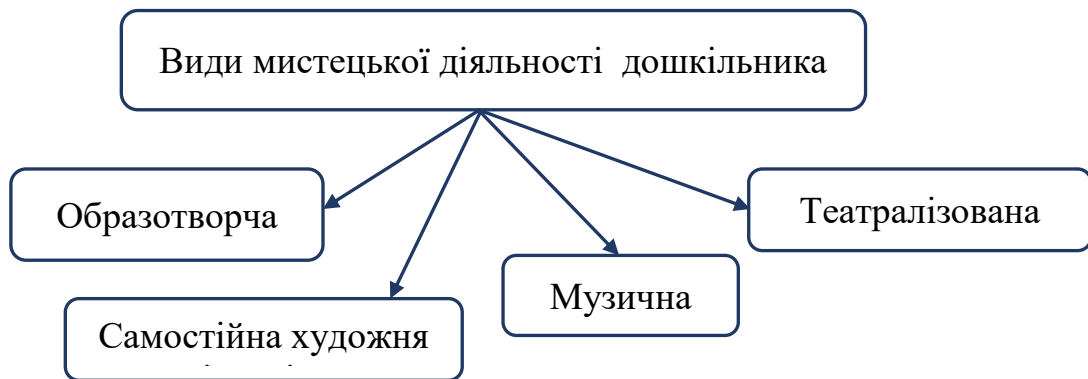

Рис. 1.1. Види мистецької діяльності для формування мистецько-творчої компетентності дошкільника

Образотворча (художньо-продуктивна) діяльність передбачає наступні форми діяльності: малювання, ліплення, аплікація; музична діяльність – співи, слухання музики, музично-ритмічна та музично-ігрова діяльність, гра

на дитячих музичних інструментах (візуалізація образів музики та передача їх під час виконавської діяльності голосом, рухами, пластикою); театралізована – формування глядацької та виконавської культури на основі занурення в театральну атмосферу та створення і «проживання» образів персонажів у власній сценічній діяльності.

Самостійна художня діяльність є особливим способом організації життєдіяльності дітей, що зумовлений природною потребою дошкільника в інтимізації буття. Кожна дитина повинна мати не тільки можливість усамітнитися, а й час, який можна використати на власний розсуд, аби самостійно закріпити вже набутий досвід мистецьких дій, проявити чи певною мірою перевірити рівень своєї компетентності та самоствердитися. Самостійна художня діяльність здійснюється за ініціативою дітей, відповідає їх інтересам та потребам і вимагає особливого ставлення вихователя – його педагогічного супроводу [14, с. 34].

Глибоко вивчаючи проблему формування мистецько-творчої компетентності, вітчизняний науковець О. Половіна наголошує на тому, що «мистецька освіта не має на меті виховання професійних митців, а є інструментом творення дитини як особистості і збереження її унікальності. І тому на передній план у мистецькій освіті виходять не теоретичні й технічні орієнтири, а емоційні та чуттєві, які сприяють розвитку у дитини емпатії». За визначенням дослідниці, для формування мистецько-творчої компетентності дошкільників необхідні дві умови:

- 1) розвиток у дитини здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля;
- 2) забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності [47, с. 3].

Як зазначають В. Голубєв, І. Малініна, Н. Чен, формування емоційно-ціннісного ставлення дитини до мистецтва, та мистецьких видів діяльності, зокрема образотворчої діяльності, потребує виконання певних педагогічних умов:

– цілеспрямоване застосування заходів, спрямованих на розвиток емоційної сфери дошкільників, сприймання дитиною краси через емоції, переживання;

– здатність педагога вміло, своєчасно і тактовно долати перешкоди у пізнанні дитиною краси шляхом апелювання до генетичного досвіду світосприйняття;

– врахування взаємозв'язку й залежності естетичного розвитку дитини від морального та інтелектуального розвитку;

– налагодження безпосереднього процесу спілкування дитини з реальними об'єктами і явищами довкілля та їх мистецькими образами [42, с. 31].

Дитина сприймає красу через емоції, переживання, які спочатку виявляє невербально (мімікою, жестами, пластикою), крім цього, дитина середнього дошкільного віку потребує емоційної співучасті дорослого. На думку О. Дронової і Е. Нестерової, основа мистецької діяльності дитини є «безпосереднім процесом спілкування з реальними об'єктами та явищами довкілля і творами мистецтва. Формування мистецько-творчої компетентності відбувається у поєднанні естетичного розвитку з моральним та інтелектуальним: дошкільник прагне пізнавати красу через різні види обстеження об'єкту, починає розуміти, що красу руйнувати не можна» [21, с. 26].

В процесі формування мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного віку передбачає розвиток у дитини таких якостей як спостережливість та емоційність, тому провідним методом для набуття дитиною цих якостей, як вважає О. Половіна, є «паузи-споглядання та паузи-вслуховування, які сприяють виникнення у дітей відчуття радості, здивування, інтересу, набуття нових знань. Паузи-споглядання надають дитині можливість, не поспішаючи, мовчки вдивлятися в об'єкт, адже саме в таких паузах-спогляданнях зароджується захоплення красою» [48, с. 15].

Для навчання дітей середнього дошкільного віку самостійно виокремлювати мальовничі куточки природи, бачити предмети в цікавих ракурсах, у практиці дошкільної освіти використовують такий прийом, як «Чарівна рамка». Вихователь пропонує дітям подивитися на світ довкола крізь іграшковий бінокль, підзорну трубу, рамку, що вирізана з кольорового картону будь-якої геометричної форми та розміру. При використанні ігрового прийому «Розглядання з різних точок» діти середнього дошкільного віку розглядають об'єкт зблизька, потім – із певної відстані, перемістившись лівіше, правіше.

Використання таких прийомів допомагає дошкільникам концентрувати увагу на певних об'єктах і явищах, надає можливість уявити себе художником, який знайшов цікавий об'єкт для малювання, пережити мить народження творчого задуму, який потім «оживе» в дитячій образотворчій діяльності.

Паузи-вслуховування дають змогу почути розмаїття звуків природного й соціального довкілля, вони – основа розвитку у дитини музичного слуху. Результати таких спостережень вихователь фіксує в спеціальному «щоденнику мистецьких вражень». Використання прийому «пауза-вслуховування» спонукає дітей не лише вдивлятися і вслухатися в довкілля в пошуках вражень, а й розширювати коло споглядання, відвідуючи мистецькі заклади (театр, музей, галерею, філармонію тощо). Діти після паузи-вслуховування відтворюють власні враження в малюнках.

У процесі формування мистецько-творчої компетентності засобом образотворчої діяльності використовують різні методи, у тому числі: словесні і практичні (Рис. 1.2).

Рис. 1.2. Методи формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку у мистецькій діяльності

Забезпечення умов для самовираження кожної дитини в мистецькій діяльності передбачає емоційне занурення в середовище, наповнене різноманітними матеріалами для творчості, які дитина вибирає за власним бажанням і які допомагають реалізувати задуми щодо створення художнього образу. Завдання вихователя полягає, на думку науковців Ю. Бабанського та Г. Победоносцева, у допомозі дитині «усвідомити і запам'ятати власні відчуття і організації вільного доступу до матеріалів, за допомогою яких вона має можливість виразити власний настрій, внутрішній стан, власні уявлення про світ тощо» [2, с. 88].

Серед засобів формування мистецько-творчої компетентності дошкільників О. Половіна називає: «естетичне оформлення простору, де перебуває дитина; зустрічі з мистецтвом – оформлення побуту (портрети, натюрморти, естампи, гравюри, скульптурні форми, кераміка тощо); використання музики під час різних видів діяльності дітей, ранкового прийому, в інших режимних моментах; мистецтво театру; краса природи» [48, с. 17].

У практиці дошкільної освіти для формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку застосовують різноманітні засоби (Рис. 1.3).

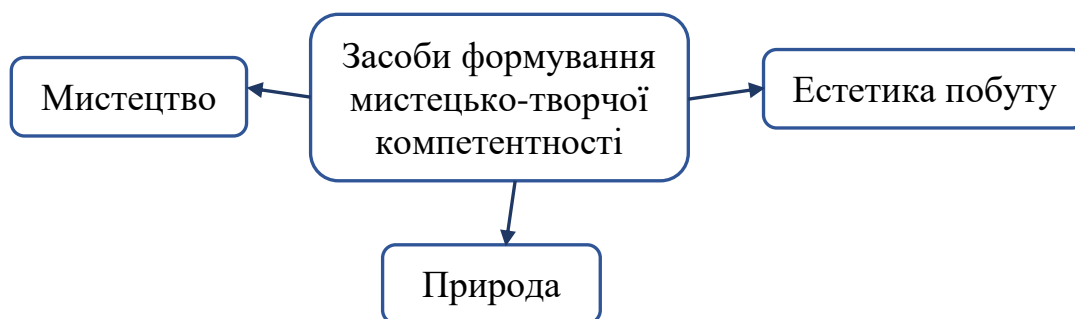

Рис. 1.3. Засоби формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку

Естетичне оформлення середовища сприяє формуванню у дитини естетичних почуттів, смаків, уміння відчувати та усвідомлювати красу навколишнього світу; естетичне оформлене середовище закладу дошкільної освіти викликає у дитини бажання створювати та берегти красу. Художнє оформлення інтер'єру та екстер'єру закладу дошкільної освіти зумовлюється змістом освітньої діяльності, вимогами щодо охорони життя і зміцнення здоров'я дітей, їх естетичного розвитку.

При оформленні інтер'єру приміщень О. Запорожець і Т. Маркова радять «звертати увагу на меблі, іграшки; бажано використовувати у декорі, крім репродукцій творів живопису, скульптури малих форм тощо, й малюнки, вироби дітей, батьків та педагогів. Для формування у дітей певних норм столового етикету краще використовувати гарні скатертини, серветки, посуд, столові прибори тощо» [24, с. 133].

Застосування, як засобу формування мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного віку, мистецтва надає дітям можливість по-новому подивитися на буденні речі; сприяє розвитку естетичних почуттів та формуванню на їх основі естетичного ставлення до природного та соціального довкілля; розвиває здатність отримувати

естетичне задоволення від сприймання краси; підтримує інтерес до сприймання краси життя, що акумульована у творах мистецтва.

Твори образотворчого мистецтва використовують в оформленні побуту, під час освітньої та самостійної художньої діяльності – це твори живопису (портрети, натюрморти, пейзажі), графіки (естампи, гравюри, офорти, книжкові ілюстрації), малі скульптурні форми (вироби з фаянсу, гіпсу, дерева), твори декоративно-ужиткового мистецтва (кераміка, художнє скло, народні декоративні вироби та ін.).

Музика є універсальним засобом впливу на розвиток емоційної, духовної, інтелектуальної сфери дитячої особистості. У повсякденному житті діти сприймають музику пасивно, адже вона є тлом, звучить неголосно, на другому плані, однак, це не означає, що від такого сприймання немає користі – вплив музики все одно залишається безпосереднім. Музичний супровід, на думку А. Дудецького, доречно застосовувати під час освітньої, ігрової, самостійної художньої діяльності, а також ранкового прийому дітей, вдягання на прогулянку, підготовки до денного сну, прийому їжі, збирання додому [22, с. 88].

Мистецтво театру спрямоване на розвиток у дитини глядацької культури: здатності переносити естетичні оцінки з конкретного твору на інші види мистецтва; усвідомлено сприймати форму та зміст твору, його мораль; співпереживати персонажам; готовність до рефлексії (особистісних оцінок вистави, дій персонажів, власних вражень та емоцій); спроможності використовувати набутий поведінковий досвід та емоційно проявлятися у власному житті.

Дуже ефективним засобом для формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку А. Лук вважає живу природу, зауважуючи, що «краса природи є першою і найдоступнішою красою в житті людини вона сприяє формуванню у дітей навичок мистецької діяльності, уявлень про прекрасне; розвитку естетичних оцінок, переживань і смаків, створює широкі можливості для накопичення у дітей естетичних

вражень, інтенсивного розвитку в них чуття кольору, тону, об'єму, контуру, перспективи для їх образотворчої діяльності». На думку науковця, об'єкти та явища природи є «подразниками, які стимулюють зорові, слухові, нюхові й тактильні переживання, необхідні для формування мистецько-творчої компетентності» [41, с. 73].

Визначальним принципом педагогічного супроводу процесу формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку є формування ціннісного ставлення до продуктів мистецької діяльності та сприяння їх привласненню особистістю. Усе, що робить дитина на мистецьких заняттях, має відповідати її життєвим запитам, бути спрямованим на формування життєвих навичок і особистісної компетентності. Мотивація краще спрацьовує у випадку, коли дитина бачить значущий результат мистецької діяльності (наприклад, засвоюючи прийоми ліплення під час занять із кулінарного мистецтва, декоруючи приміщення до свята, виконуючи роль у виставі тощо).

На думку М. Кириченко та І. Кириченко, у процесі образотворчої, музичної, театралізованої діяльності «дитина створює продукт – певний образ, який може бути матеріальним, як малюнок, колаж, виріб із тіста, глини тощо, або нематеріальним – пісня, танець, театральний образ, пластичний етюд тощо. Проте образ цей – завжди привласнений дитиною, оскільки це спосіб маленької особистості заявити про себе» [34, с. 68].

У мистецьких видах діяльності у дитини середнього дошкільного віку формуються навички, які стануть базовими для її дорослого життя: уміння слухати і чути, дивитися і бачити, естетичний смак, основи декорування, у дитини розвиваються такі якості, як: дрібна моторика, як основа підготовки руки до письма, інтонаційна та емоційна виразність мовлення, пластичність, чуття ритму, яке є основою читання і письма, дитиною засвоюється культура поведінки, правила етикету тощо.

На якісно новий рівень мистецької освіти дітей дошкільного віку виводить мистецька рефлексія педагогів і вихованців: 1) педагогів – щодо

власної особистісної і професійної діяльності та індивідуальної й колективної взаємодії з вихованцями; 2) дітей – щодо процесу мистецької діяльності і власного емоційного стану під час сприймання твору мистецтва або власної мистецької діяльності – ретроспективної, ситуаційної, перспективної [13, с. 25].

Отже, формування мистецько-творчої компетентності дошкільників є результатом емоційно орієнтованої моделі мистецької освіти, її діалогічність, яка передбачає взаємодію з іншою особистістю; здатність створювати власні художні образи; спільну діяльність дорослого і дитини в мистецькому середовищі.

1.3. Образотворча діяльність як засіб формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку

Мистецько-творча компетентність дитини формується як результат реалізації емоційно орієнтованої моделі мистецької освіти, основою якої є діалогічність як спосіб існування та розвитку особистості. Емоційно орієнтована модель мистецької освіти передбачає: емоційну взаємодію з іншою особистістю; здатність створювати художні образи, засновані на особистісній якості образного пізнання світу; спільну діяльність дорослого і дитини в мистецькому середовищі.

Залучення дітей до мистецтва забезпечує розвиток їхньої пізнавальної активності, емоційного інтелекту, створює умови для самореалізації та самовираження під час створення образів, що виключає наслідування зразка, шаблонність, стереотипність, нав'язування дорослим певних способів дій. Мета освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» Базового компоненту дошкільної освіти полягає у тому, щоб «допомогти дитині створити власну картину світу, відображаючи свої враження від нього в художніх образах» [25].

Дитина має право вибору, пошуку власних шляхів у мистецькій діяльності. Вона проявляє своє особистісне ставлення до того, що пропонує педагог, і може погодитися або не погодитися із цим. Навчання без зразка є принциповим для реалізації освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва». Дитина унікальна за своєю природою, і в неї є безліч способів сприймання предметів та явищ довкілля і, відповідно, їх фіксування. Проте дошкільники часто втрачають свою унікальність, стаючи жертвами упереджених, стереотипних дій з боку дорослих.

Серед таких найпоширенішою вимогою щодо використання зразків в освітньому процесі Г. Григор'єва виділяє: наслідування зразка вихователя в образотворчій діяльності; прямого копіювання дій дорослого в інших видах дитячої мистецької творчості. Наявність таких зразків, на думку дослідниці, «призводить до продукування охайних, але праць «без власного обличчя», гасить бажання уявляти, фантазувати, розмірковувати – знищує творчі витoki дитини, адже, наслідуючи дії дорослого, дитина копіює й його світорозуміння» [18, с. 97].

Сьогодні, коли головною метою дошкільної освіти є формування у дитини основ світогляду, ціннісного ставлення до навколишнього світу й свого власного «Я» та здатності до елементарного самовизначення, певного переосмислення потребують зміст і технологія навчання образотворчої діяльності.

Сучасна дошкільна освіта спрямовує фахівців-практиків на реалізацію в освітньому процесі діяльнісного й компетентнісного підходів. Так, у БКДО зафіксовано, Визначена Базовим компонентом дошкільної освіти «однією з основних компетенцій дитини 4-6 років є мистецько-творча, яка насамперед орієнтована на суб'єктність вихованця» [25]. Дослідниця О. Половіна підкреслює, що «вихователь має забезпечити набуття дитиною до п'яти-шестирічного віку емоційно-естетичного досвіду, використовуючи при цьому різні мистецькі засоби» [45, с. 45].

У вітчизняній науковій думці в галузі дошкільної освіти відмічено позитивний вплив на мистецько-творчу компетентність дітей образотворчого мистецтва, для якого притаманний художньо-образний спосіб відображення світу. Образотворче мистецтво впливає не лише на емоційну сферу, але й на почуттєву, пізнавальну та дієве-практичну сфери особистості дошкільника. Образотворче мистецтво спрямовує дитину на формування уміння сприймати світ з позицій естетичних цінностей, перетворювати його, самовиражаючись, у художні образи, які вона створює під час власної образотворчої діяльності [3; 5; 10].

Образотворча діяльність дітей дошкільного віку є окремим видом творчості і водночас художньо-естетичною формою дитячої активності. Як стверджують сучасні дослідники (І. Ликова, Т. Комарова, В. Моляко та ін.) образотворча діяльність по важливості, з точки зору дітей 4-6 років, поступається лише ігровій діяльності», звертаючи уваги при цьому «на ту особливість, що дошкільники однаково люблять малювати (як фарбами, так і олівцями), ліпити, використовуючи при цьому глину, солоне тісто, пластилін, виготовляють красиві вироби з різного роду покидькового матеріалу». Для дітей, на думку дослідниці, «це – своєрідний спосіб освоєння дійсності, який спонтанна активність, що дозволяє зрозуміти себе та віднайти своє місце серед цієї дійсності». Образотворчість вдосконалює дитячу моторику, розвиває мислення та продуктивну уяву збагачує емоційну сферу, формує естетичне ставлення до навколишнього світу [11; 36; 44].

Образотворча діяльність за своєю сутністю спрямована на побудову моделі певного явища, а також на його втілення у художній образ. Розглядаючи методологічний аспект образотворчої діяльності дітей дошкільного віку, Н. Квач зазначає, що у середньому та старшому дошкільному віці дитяча образотворчість змінюється у трьох напрямках:

- 1) зміни у ставленні дошкільників до результату образотворчої діяльності – малюнку, аплікації тощо;

2) формування здатності правильно передавати у зображенні пропорційні відношення та пов'язувати його з світом;

3) вдосконалення уміння розуміти зміст малюнку чи виробу та вірно його інтерпретувати [32, с. 84].

Малювання розглядається методистами й як вид образотворчої діяльності, й як освітня технологія. На думку Г. Селевко, під час створення малюнку у дітей середнього та старшого дошкільного віку «виникає відповідне ставлення до образу, змісту зображення адже тут виявляються й почуття; подібне позитивне відношення мають місце й під час розглядання малюнку чи картини. Почуття, які виникають у цей момент є такими ж, як і під час сприйняття реального об'єкту» [55, с. 105].

Основними видами образотворчої діяльності дошкільників вважаються малювання, аплікація, ліплення та художнє конструювання, метою яких є відображення навколишнього світу через образну мову. Кожен з видів образотворчості характеризується власними специфічними відмінностями, які дозволяють дітям передавати емоційні враження від об'єктів навколишнього світу, беручи за основу ті чи інші зображувальні засоби.

Малювання передбачає втілення образів на площині, використовуючи лінії, штрихи, колір, композицію. В освітньому процесі закладу дошкільної освіти малювання займає провідне місце в навчанні дітей образотворчому мистецтву і включає три види: предметне малювання, сюжетне і декоративне, кожен з яких має завдання, що визначають програмовий матеріал і зміст роботи.

Основним завданням навчання малюванню Г. Швайко вважає – «допомогти дітям пізнати навколишню дійсність, розвинути у них спостережливість, виховати відчуття прекрасного і навчити прийомам зображення. У завданні навчання дітей середнього дошкільного віку малювання одночасно здійснюється й основне завдання образотворчої діяльності, яке полягає у формуванні творчих здібностей дітей у створенні

виразних образів різних предметів доступними для даного віку образотворчими засобами» [63, с. 12].

Предметне малювання – зображення окремих предметів в малюнку, якими можуть бути різні живі і неживі об'єкти природи та побуту: дерево, яблуно, меблі, тощо [12].

Завдання та зміст програми з навчання дітей предметного малювання в середній групі передбачає грамотне, реалістичне зображення предмету в малюнку і припускає передачу характерної форми та деталей, пропорційного співвідношення частин, перспективних змін, об'єму, руху, кольору. Освітніми програмами передбачені такі завдання з навчання дітей середнього дошкільного віку предметного малювання: навчання малювання образів, добиваючись виразності, зображення предметів круглої, прямокутної, трикутної, овальної, трапецієподібної форми; малювання олівцями, фломастерами, кольоровою крейдою, гуашшю; формування умінь заштриховувати невеликі площі, не виходячи за краї малюнку; тримаючи пензель похило, вести лінії усією шириною пензля, за ворсом; ознайомлення дітей з кольорами: оранжевим, світлими і темними відтінками – світло-зелений, темно-зелений, світло-коричневий, темно-коричневий тощо; навчання самостійно добирати властиві предмету кольори [25].

Навчання малювання дітей в середній групі здійснюється на заняттях, тематика яких містить: овочі, фрукти, квіти, дерева у різні пори року, їжачок, мишеня, зайчик-побігайчик, кріль, ведмедик, вагон, автобус, будинок, казковий будинок, новорічна ялинка, рибка, пірамідка, снігуронька, дівчинка у довгій шубці чи сукні, горобчики тощо.

У дослідженнях вітчизняних науковців (Н. Голота, О. Дронова, Г. Сухорукова, Л. Янцур) звертається увага на те, що «у сприйнятті предмету основною визначальною ознакою є форма, яка допомагає дитині виділяти один предмет серед інших. Помилки при зображенні форми пояснюються не стільки неправильністю уявлень і відсутністю навиків, скільки невмінням правильно аналітично сприймати предмет. Оскільки образотворчі уміня у

дитини ще недосконалі, перед нею стоять й образотворчі труднощі» [57, с. 82].

Як зазначає Л. Шульга, у малюнку форма обмежена лінійним контуром, але у той же час правильне проведення ліній і зображення контуру на перших етапах роботи над малюнком не може бути першочерговим завданням: не можна обводити лінією контур, якщо не знайдена ще загальна форма, оскільки він завжди непостійний, мінливий і обведення його – результат, кінцева стадія малюнка» [64, с. 183].

Новим у навчанні предметного малювання дітей середньої групи є передача будови з ритмічно розташованими частинами (вгорі-внизу, з одного боку-з іншого боку), а також деяких пропорційних співвідношень частин – це надає дітям можливість аналізувати і порівнювати окремі частини малюнку між собою: наприклад, діти малюють сніговика, форма якого складається з кругів різних розмірів, а потім – ялинку з рівномірно розташованими гілками. Вперше в середній групі вводиться малювання людини – складного об'єкту, зображенню якого передуює малювання простіших форм: сніговика, ляльки, в яких співвідношення і форми частин можуть бути дещо порушені [64, с. 183].

Отже, загальними завданнями навчання малювання окремих предметів для дітей середньої групи є наступні: навчити зображенню форми і будови предмету, передачі пропорційних співвідношень частин, змін у зв'язку з нескладним рухом; навчити зображенню деяких характерних деталей, що роблять зображення виразним, образним; передавати колір предмету відповідно до його змісту і характеру образу; розвивати технічні навички в малюванні олівцями, фарбами та іншими матеріалами.

Сюжетне малювання – передача зв'язного змісту у малюнку або об'єднання кількох предметів єдиним змістом [12]. Сюжетом малюнку дітей середнього дошкільного віку можуть бути, як картини природи, так й побут, ілюстрації до казок тощо. Основна мета сюжетного малювання полягає у навчанні дітей передавати свої враження від навколишньої дійсності.

Як зауважують Р. Казакова, Т. Сайганова, О. Седова, у сюжетному малюванні важливо правильно передати пропорційні співвідношення між предметами. Це завдання «ускладняється тим, що при зображенні сюжету треба показати не тільки різницю в їх розмірах, що існує між ними в житті, але і збільшення або зменшення предметів у зв'язку з розташуванням в просторі». Для цього дитина повинна уміти порівнювати, зіставляти об'єкти зображення, бачити смисловий зв'язок між ними. «Вирішити завдання просторового відношення між предметами дуже складно для дошкільника, оскільки у нього малий досвід і недостатньо розвинені образотворчі уміння і навички. Але навіть якщо деякі з них зрозуміють перспективні зміни предметів у просторі, їм важко буде передати ці зміни на площині листа. Те, що в натурі розташоване далеко, на малюнку слід малювати вище, і навпаки» [29, с. 102].

Спочатку сюжетний малюнок дитини налічує 2-3 предмети – природно, що дітям повинні бути відомі прийоми зображення предметів, що є головними діючими героями сюжету, інакше труднощі в зображенні незнайомих предметів відвернуть їх від виконання основного завдання. Однак, не слід обмежувати сюжетне малювання зображенням лише знайомих для зображення предметів – дитина повинна уміти намалювати головне в сюжеті, а деталі – виконувати за власним бажанням.

Пов'язане з розвитком сприймання і аналітико-синтетичного мислення уміння виділяти головне в сюжеті у дитини 4-х років ще дуже поверхневі, адже вона перш за все сприймає те, що безпосередньо доступно зору, дотику, слуху, і часто дізнається про предмет за деякими неістотними деталями, що їй запам'яталися. Аналогічне дитина сприймає і передає сюжет у власному малюнку – для неї ще складними є завдання виділити головне, зрозуміти відносини та зв'язки об'єктів сюжету [37, с. 22].

Навчання дітей середньої групи сюжетного малювання здійснюється на заняттях за орієнтовною тематикою: «Хто живе в осінньому лісі?», «Маленькій ялиночці холодно в лісі», «Росла собі ялинонька і зайчик з нею

ріс», «На дерева, на лужок тихо падає сніжок», «Дві подружки», «На жовті кульбабки прилетіли метелики і жуки», «Курчата ходять по траві», «Каченята пливуть в озері», ілюстрації казок («Колобок», «Три ведмеді», «Заєць та їжак», «Круть та верть»), колискових пісень, веснянок.

Отже, загальними завданнями навчання дітей сюжетному малюванню в середній групі є наступні: навчити передачі зміст теми, виділенню в ній головного; навчити передавати взаємодії між об'єктами; навчити правильно передавати пропорційні співвідношення між об'єктами і показувати їх розташування в просторі.

Вирішуються ці завдання на сюжетах, добре знайомих дітям, на зображенні предметів, які вони малювали раніше. Необхідність розміщення на одному листі декількох предметів вимагає розвинутої здатності аналізувати і синтезувати, а також творчо використовувати придбані навички.

Декоративне малювання – створення візерунків, які поділяють на геометричні і рослинні. Візерунки виконуються в смужці або в різних геометричних фігурах (квадраті, прямокутнику, колі тощо) [12].

Декоративне малювання, як і всі види образотворчого мистецтва, розвиває у дитини відчуття прекрасного, оскільки витвори народного декоративного мистецтва близькі дітям барвистістю, простотою композиції. Знайомлячи дітей з витворами майстрів декоративно-ужиткового мистецтва різних областей України, педагог повинен виховувати у дітей відчуття любові до Батьківщини, пошану до праці людей, що створюють таку красу.

Як зазначає А. Богуш, декоративне малювання вирішує наступні завдання: розвивати у дітей відчуття композиції у зв'язку з побудовою візерунку на різних формах; розвивати відчуття кольору; розвивати здібності розрізняти стилі в декоративному мистецтві і використовувати їх окремі елементи в своїй творчості; удосконалювати технічні навички в малюванні пензлем і олівцем. Навчаючи дітей декоративному малюванню, педагог повинен розвивати у них уміння бачити взаємозв'язок між всіма компонентами узору, кольором, композицією, елементами форми. Дитині

необхідно відчутти і зрозуміти, як в залежності від призначення і форми предмету змінюється орнамент, який його прикрашає. Звідси вона визнає про значення, доцільність оформлення, зв'язок форми і змісту [9, с. 55].

Освітні програми визначають наступні завдання навчання дітей середньої групи декоративного малювання: навчання малювати за мотивами української вишивки, кераміки, килимарства, писанкарства, народних іграшок; виконувати візерунки на прямокутнику, квадраті, крузі, різних плоских паперових формах, що імітують предмети побуту; формування умінь ритмічно розміщувати елементи візерунка по всій площі, по краях, у середині; використовувати елементи візерунка: лінії, мазки, крапки, кружечки, кільця; кольорові поєднання властиві для вишивки та кераміки.

Тематика занять з декоративного малювання пропонується така: килимова доріжка, гарна хустинка, килимок, рушник, серветка, скатертина, кухлик, чашка, блюдце, тканина на сукню, ячко-крапанка, рукавичка, пташка, рибка, димківський коник, лялька [25].

Діти, знайомлячись з декоративним малюванням, повинні навчитися ясно уявляти собі, що таке ритм і симетрія, без чого декоративне мистецтво не може існувати. У декоративному малюванні розвиток відчуття кольору виділяється як важливе завдання. Колір в розписному орнаменті тісно пов'язаний з композицією, в узорі вони невідокремлені один від одного. Опанувати усіма можливостями колірних поєднань діти дошкільного віку, природно, не можуть, хоча відчуття кольору починає розвиватися ще в молодшій групі.

Завдання використання кольору в декоративному малюванні ускладняється, починаючи з найбільш яскравих, контрастних поєднань і закінчуючи відтінками теплих і холодних кольорів в різних поєднаннях. Здійснення цих завдань можна розпочинати тоді, коли діти опанують малювання простих образотворчих форм, оскільки потім буде потрібна концентрація їх уваги на новому завданні – розташуванні цих форм у певному порядку для отримання візерунку [54, с. 36].

Отже, завдання навчання декоративному малюванню у середній групі наступні: розвивати композиційні уміння в ритмічному розташуванні форм у візерунку на смузі, квадраті, крузі; розвивати відчуття кольору – уміння естетично поєднувати контрастні кольори; розвивати уміння в малюванні різних великих і дрібних форм – простих елементів візерунку; розвивати технічні навички в користуванні пензлем (легко торкатися паперу, роблячи крапки; діяти всією поверхнею пензля, проводячи смуги, мазання). Завдання з декоративного малювання в середній групі за композиційними завданнями схожі з наклеюванням готових форм.

Образотворче мистецтво визначає три типи занять в середній групі: I тип – заняття, на яких даються нові знання, а також формуються нові навички та уміння; II тип – заняття на закріплення раніше набутих знань і умінь; III тип – заняття на самостійне застосування дітьми набутих знань, умінь і навичок. На заняттях першого типу вихователь використовує натуру або зразок для наслідування, показує способи зображення, дає пояснення, ставить запитання. На заняттях другого типу – використовує натуру, кілька зразків, частковий показ, пояснення, запитання, художнє слово, ігрові прийоми. Основними прийомами на заняттях будуть запитання, вказівки, нагадування. За допомогою запитань вихователь дізнається про задуми дітей, про способи реалізації цих задумів тощо. Словесні прийоми навчання – вказівка, оцінка, заохочення використовуються на заняттях усіх трьох типів [14, с. 39].

Використовуючи різноманітні методи, вихователь формує у дітей стійкий інтерес до зображувальної діяльності, підводить їх до передачі виразного образу за допомогою різноманітних зображувальних засобів. Методика занять по зображувальній діяльності в середній групі характеризується великою направленістю на розвиток у дітей самостійності.

Умовою єдності навчання та виховання є загальний підхід до добору матеріалу й організації виховання і навчання. При цьому необхідна максимальна реалізація тих можливостей дитини, що формуються і

виявляються у специфічних «дитячих» видах діяльності, що припускає збагачення змісту і форм дитячої діяльності, які досягається за допомогою особливих засобів. На думку науковців (І. Бех, Л. Зайцева та ін.), «вироблення подібних засобів і широка їх апробація в реальній практиці дошкільної освіти утворюють найбільш актуальну задачу сучасної дошкільної педагогіки, в основі якої лежить ідея збагачення духовного світу дитини, насичення її життя яскравими, незвичайними, цікавими подіями – справами, іграми, пригодами» [4, с. 2].

У процесі формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку величезну роль відіграє образотворче мистецтво – життя дитини повинне протікати у світі мистецтва, у всій його розмаїтості та багатстві, адже ніщо не може порівнюватися з ним за силою впливу на дитину. Як вважає Д. Богоявленська, «саме у дошкільному дитинстві закладаються основи естетичної свідомості, художньої культури, з'являється потреба в художній діяльності. У зв'язку з цим необхідно насичувати життя дитини мистецтвом, уводити її у світ живопису, його жанрів та технік зображувальної діяльності» [8, с. 86].

Найважливішими умовами для формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку сучасні вітчизняні науковці (Л. Божович, Д. Джола, О. Дронова, Л. Щербо та ін.) вважають;

по-перше, «організацію цікавого змістовного життя дитини в закладі дошкільної освіти і сім'ї, «збагачення духовного світу дитини яскравими враженнями, забезпечення емоційно-інтелектуального досвіду, який стане основою для виникнення задумів і буде матеріалом, необхідним для роботи уяви»;

по-друге, «навчання, як організований дорослими процес передачі і активного засвоєння дитиною образотворчої діяльності в цілому (мотивів, способів дії, всієї складної системи зображення) тобто в сферу навчання входить і формування здатності емоційно відгукуватися на навколишній світ, і потреби висловлювати своє світосприйняття в художній формі»;

по-третє, «комплексне та системне використання методів і прийомів, провідне значення серед яких мають попередні спостереження, створення проблемних ситуацій, що виявляють завдання, присутність готових засобів їх розв'язання, які стимулюють пошукову діяльність – ігрова мотивація додає творчого настрою у дитини» [10; 19; 20].

Таким чином, створення викладених вище умов формування у дітей образотворчих вмінь та навичок є обов'язковим для виконання у процесі розвитку образотворчих вмінь дошкільника.

Врахування індивідуальних особливостей дитини необхідне для формування у дитини образотворчих вмінь та навичок у процесі навчання – важливо враховувати: темперамент, характер, такі особливості, як домінуючий вид уяви, інших психічних процесів, навіть настроїв дитини цього віку.

Методи і засоби формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку можуть і повинні бути різноманітними, для цього в дошкільній освіті необхідно використовувати новітні технології у методиці образотворчого мистецтва. Образотворча діяльність передбачає найбільш сприятливі умови для розвитку творчої особистості дитини-дошкільника. У процесі опанування дошкільником образотворчою діяльністю педагогові доречно пов'язати у свідомості дитини прагнення до творчості, впевненість у своїх уміннях, вольові зусилля до досягнення результату і пояснити дитині, що якість зробленого значною мірою залежить від вкладених виконавцем зусиль.

Освітні технології особистісно-розвивальної педагогічної моделі спрямовані на розвиток у дитини здатності формулювати ідеї та радіти, коли вони реалізовані. Для того, щоб дитячі малюнки не були однотипними та маловиразними, Г. Селевко радить використовувати в роботі такі технології, що «передбачають прямий взаємозв'язок між активним сприйманням краси природи та осмисленням дітьми особливостей і виразності художніх образів, утілених у живопису» [55, с. 62]. Використовуючи новітні технології у

методиці образотворчого мистецтва у дошкільному закладі, вихователь прагне розвивати у дітей не тільки образотворчі вміння, а й почуття ритму та кольору, уважність, зв'язне мовлення, дрібну моторику рук. Сучасні вимоги до проведення занять образотворчою діяльністю передбачають зв'язок образотворчої діяльності з іншими видами діяльності дітей: ігровою, музичною, театралізованою, тому педагог не говорить, що заняття закінчене, він створює умови для переходу до іншого виду діяльності.

Формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку є процесом спеціально організованого передавання від покоління до покоління соціально-культурного досвіду народу рідної країни, всесвітньої культури і створення умов для вияву творчості особистості, її внутрішньої мотивації та гармонійного розвитку.

Висновки до першого розділу

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми надає можливість зробити такі висновки.

Проблема формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку, розвитку художньо-естетичних здібностей та організації художньо-естетичного виховання дошкільників широко презентована в науковій педагогічній спадщині та у сучасній вітчизняній та зарубіжній науковій думці. Спільним в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців є те, що дошкільний вік є найбільш сенситивним в розвитку людини періодом розкриття та оптимізації творчого потенціалу дитини і його вплив на подальший розвиток дитини унікальний. Дослідники одноставно відзначають емоційно-позитивний вплив художньо-творчої діяльності на настрій дитини, сприяння її гармонійному розвитку та формуванню мистецько-творчої компетентності дитини.

З'ясовано, що художньо-творче самовираження кожної дитини, яке проявляється в мистецько-творчій компетентності, забезпечується

формуванням елементарних мистецьких навичок у процесі мистецької діяльності дошкільника. Мистецтво, яке пов'язане з художньою культурою, характеризує художню діяльність. Художній образ є основним поняттям мистецтва і виражається різними засобами і формами творчої діяльності.

Мистецько-творча діяльність дошкільників, яка пов'язана з різними видами мистецтва (образотворче, музичне, театральне тощо), надає дитині можливість виразити власне бачення світу, окремих ситуацій, через власні художні образи, створені обраними засобами мистецтва.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає поняття мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку, як: здатність дитини реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності.

Пріоритетними видами мистецької діяльності дошкільника для формування його мистецько-творчої компетентності визначено: образотворча (художньо-продуктивна), музична, театралізована й самостійна художня діяльність. В аспекті нашого дослідження, ми розглядаємо образотворчу діяльність дітей середнього дошкільного віку, яка, за ствердженням дослідників, має найпотужніший вплив на гармонійний розвиток дитини означеного віку.

Дослідники визначають дві обов'язкові умови формування мистецько-творчої компетентності: 1) розвиток у дитини здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля; 2) забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності.

В науковій літературі наголошується на реалізації діяльнісного та компетентнісного підходів до образотворчої діяльності дітей середнього дошкільного віку, як засобу формування їх мистецько-творчої компетентності. Образотворча діяльність дітей повинна бути з ініціативи самих дітей і виходити з їх мотивації – такий підхід сприяє активному

самовираженню дитини зручними для неї зображувальними засобами та способами.

Визначено основні засоби формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку: естетика побуту, твори мистецтва й природа. Особливе місце у формуванні мистецько-творчої компетентності належить образотворчому мистецтву. Формування образотворчих здібностей дошкільників відбувається при оволодінні різними видами образотворчої діяльності: малювання, ліплення, аплікація та ін. Вчені визначають роль педагога в організації мистецьких видів діяльності, яка полягає в сприянні процесу саморозкриття дитини і втручання лише за потребою, не нав'язливо.

Відзначено, що дослідники відмічають гедоністичну функцію мистецтва і наголошують, що визначальним принципом педагогічного супроводу є формування ціннісного ставлення до продуктів мистецької діяльності і сприяння їх привласнення дитиною. Продукти образотворчої діяльності дітей мають бути оприлюднені на виставках, інтер'єрі закладу дошкільної освіти тощо. Батьки вихованців мають заохочувати бажання дітей займатися мистецькими видами діяльності, підтримувати мистецькі вподобання дитини, позитивно реагувати на продукти діяльності, влаштовувати сімейні свята з використанням мистецьких видів діяльності, відвідувати разом виставки, музеї, концерти з послідуочим обміном емоціями і враженнями.

На нашу думку, ефективним засобом формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку в умовах сучасного закладу дошкільної освіти є образотворча діяльність дітей.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Визначення критеріїв, показників та вивчення рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного віку

Метою констатувального етапу експерименту є визначення критеріїв та показників і дослідження рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку.

Зміст констатувального експерименту:

1) дослідження, спрямоване на визначення рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку;

2) виконання тестових завдань передбачає виявлення складників мистецько-творчої компетентності.

Завдання констатувального етапу дослідження:

– вивчити державні вимоги до рівня сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку;

– розробити, науково обґрунтувати та узгодити з вихователями специфікацію тестових завдань;

– провести тестування за розробленими тестовими завданнями;

– проаналізувати результати спостереження, анкетування вихователів середніх груп та результати тестування дітей, зробити висновки.

Базою дослідження обрано Кролевецький заклад дошкільної освіти ЗДО (ЦРД) № 9 «Ромашка» Кролевецького району Сумської області, 2 середні групи (№1 і №2) – по 23 дитини в кожній. Експеримент тривав протягом 2023-2024 навчального року. Експериментом було охоплено 46 дітей середнього дошкільного віку, 68 батьків, чотири вихователі, практичний психолог, керівництво ЗДО.

Для з'ясування сутності сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного віку та її вимірів у контексті дослідження було проаналізовано нормативні документи, наукову літературу з досліджуваної проблеми, концепцію Базового компонента дошкільної освіти; чинні вітчизняні освітні програми розвитку дитини дошкільного віку.

У процесі констатувального етапу педагогічного експерименту застосовувався діагностичний комплекс методів дослідження (педагогічне спостереження, бесіда, вивчення продуктів образотворчої діяльності дітей середнього дошкільного віку, опитування, тестування, метод експертних оцінок, вправи, спостереження, протокольна фіксація) і методик, що дало змогу за розробленими критеріями і показниками визначити наявні рівні мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку.

Тестування дітей середнього дошкільного віку з метою визначення рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності дітей обох груп складалось із 7-ми завдань.

Для дослідження емоційного критерію мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку було обрано методику вітчизняних науковців І. Демченко, М. Пічкур, Т. Близнюк [18], які приділяють вирішальне значення у художньо-творчому розвитку дітей дошкільного віку саме емоційній сфері й наполягають для визначення рівнів на педагогічному спостереженні процесу естетичного сприйняття. Прояви особистого ставлення дітей до естетичних об'єктів у вигляді емоцій, рухів, міміки, жестів, суджень, фіксувалися педагогом у щоденнику досліджень у вигляді протоколу.

Розроблення критеріального апарату дослідження здійснювалося на основі визначення мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку, структура якого складається з трьох взаємопов'язаних компонентів і відповідних критеріїв та показників.

Для перевірки рівнів мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку за когнітивним критерієм було використано

візуальний тест «Викресли зайве» та методи дослідження: педагогічне спостереження і бесіда. Зміст дослідження спрямовано на виявлення уявлення дитини про види і засоби образотворчого мистецтва.

Рівні за показником продуктивного критерію мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку визначались за модифікованим тестом методики П. Торренса «Закінчи малюнок». Крім означених вище методик використовувались тести: «Бесіди про мистецтво»; Геометричний тест, Казковий тест та ін. (Додаток А).

На констатувальному етапі дослідження ми провели анкетування вихователів з метою виявлення їх ставлення до організації процесу формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку; оцінювання колегами-вихователями, методистом; самооцінки вихователем професійної компетентності та здійснили спостереження за їхньою роботою під час проведення різних занять з образотворчого мистецтва, методів (ігор, бесід, художньої праці тощо), роботи з дітьми і батьками вихованців з питань образотворчої діяльності дітей.

Результати проведеного анкетування вихователів приводять до висновків про існування прямої залежності між діяльністю вихователя та результатами його праці, вираженими у рівні сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей та їхньому умінні застосовувати набуті за допомогою навчально-розвивального впливу знання, почуття, технічні навички, норми та правила образотворчого мистецтва для власної образотворчої діяльності.

Відповідно до визначеної державними нормативними документами в галузі дошкільної освіти структури основного змісту формування мистецько-творчої компетентності у дітей дошкільного віку обґрунтовано критерії та показники сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного віку (Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Критерії, показники та методики дослідження рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку

Кри-терії	Показники	Діагностичні методики
Когітивний	Загальний пізнавальний і творчий розвиток: уявлення про особливості образотворчого мистецтва, його види і засоби виразності; до-вільність уяви, багатий запас вражень від на-вколишнього світу; багатство та ініціативні-сть уяви і творчого мислення; пізнавальний інтерес до образотворчого мистецтва, розуміння його особливостей.	Тест «Бесіди про мистецтво»; П. Торренс «Закінчи малюнок»; Візуальний тест «Викресли зайве»; «Дослідження емоційної сфери дітей середнього дошкільного віку» (М. Пічкур, І. Демченко, Т. Близнюк), Геометричний тест, Казковий тест, Програма спостереження за дітьми середнього дошкільного віку у процесі зображувальної діяльності. (Додаток А)
Емоційно-ціннісний	Емоційне-ціннісне ставлення, емоційне-по-чуттєве сприйняття мистецьких творів, спри-ймання твору з позиції краси; здатність до ес-тетичного задоволення; уміння розрізняти ре-альний світ і світ фантазій у мистецькому тво -рі; здатність до самовираження засобами об-разотворчої діяльності; емоційна сприйня-тливність та естетична чутливість при оціню-ванні твору мистецтва і власного; прояви ху-дожньо-творчої активності.	
Продуктивний	Інтерес та отримання задоволення від обра-зотворчої діяльності; засвоєння та застосува-ння необхідних образотворчих якостей, умінь і навичок; здатність до створення художнього образу за допомогою уяви і фантазії; уміння наслідувати мистецькі зразки, деталізувати зміст власного твору; самостійність у визна-ченні задуму і збереженні його протягом ви-конання; здатність до самостійного створен-ня художніх образів, творчої активності. Уяв-лення про різні види мистецтва та властивості матеріалів для роботи; наявність та застосу-вання набутих прийомів, умінь, навичок ма-лювання, розташування малюнку на аркуші.	

Згідно з вимогами Базового компоненту дошкільної освіти визначено 3 рівні сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку: високий, середній, низький (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Характеристика рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку

Рівні	Характеристика
Високий	Активно виражає почуття, імітує художні образи рухами, мімікою, жестами; під час сприйняття творів мистецтва у різних формах висловлює власні судження, сміливо показує свій емоційний стан; виявляє зацікавленість до творів образно-творчого мистецтва, уважно розглядає, впізнає вид за особливостями виразності, тлумачить зміст, характеризує художній образ; має багатий запас вражень від навколишнього світу; при сприйнятті образу – адекватність емоцій (подив, задоволення, насолода, радість); стійкий інтерес до образно-творчої діяльності; здатність до самостійного створення художніх образів, прояви задоволення від процесу творчості; в образотворчій діяльності проявляє фантазію, уяву, творчу активність; використовує різноманітні виразні засоби (колір, форма, ритм, композиція), експериментує з матеріалами; художні образи характеризуються виразністю, яскравістю.
Середній	Виявляє зацікавлення деякими творами мистецтва, намагається імітувати художні образи; у звичних формах висловлює естетичні судження з приводу побаченого; стримано показує власний емоційний стан; виявляє нестійкий інтерес до мистецьких творів, впізнає вид за особливостями виразності, недостатньо тлумачить зміст; амбівалентні емоції; опис художнього образу – за допомогою формальних уявлень, недостатній запас вражень; потребує стимулювання для створення художнього образу; динамічність уяви, помірна активність у творчій діяльності; пробує експериментувати з матеріалами, виразними засобами; художні образи характеризуються відтворюваністю зразка з незначними змінами.
Низький	Байдужий у сприйманні творів мистецтва; не завжди виявляє власний емоційний стан; не намагається імітувати, висловлюватися з приводу побаченого; прояви емоцій (посмішка, подив) – пасивні; не виявляє інтересу, адекватних емоцій до мистецьких творів, не розпізнає за видом і засобами виразності; у тлумаченні змісту лише

	перелічує зображені елементи, не виявляє запас власних вражень; здатний до створення художніх образів лише за допомогою педагога, майже не виявляє уяви, фантазії, творчої активності, спроби експериментувати з художніми матеріалами, виразними засобами; створений образ характеризується слабкою виразністю.
--	--

Під час констатувального тестування усі відповіді дітей фіксувались у таблиці за допомогою позначок оцінки за виконання завдання: «+»; «0»; «-» на підставі яких визначався рівень сформованості мистецько-творчої компетентності дитини (Додаток Б). Результати констатувального тестування дітей обох груп зведено у таблицях Д2.3-Д2.4. Дані кількісного аналізу результатів констатувального тестування зведено у таблицю 2.5.

Таблиця 2.5

Кількісний аналіз результатів констатувального тестування дітей обох груп

Рівень Група	Усього дітей	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
		дітей	%	дітей	%	дітей	%
№1	23	4	17,4	12	52,2	7	30,4
№2	23	5	21,7	12	52,2	6	26,1

Графічна інтерпретація результатів констатувального тестування з метою виявлення рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей обох груп представлена порівняльною діаграмою (Рис. 2.1).

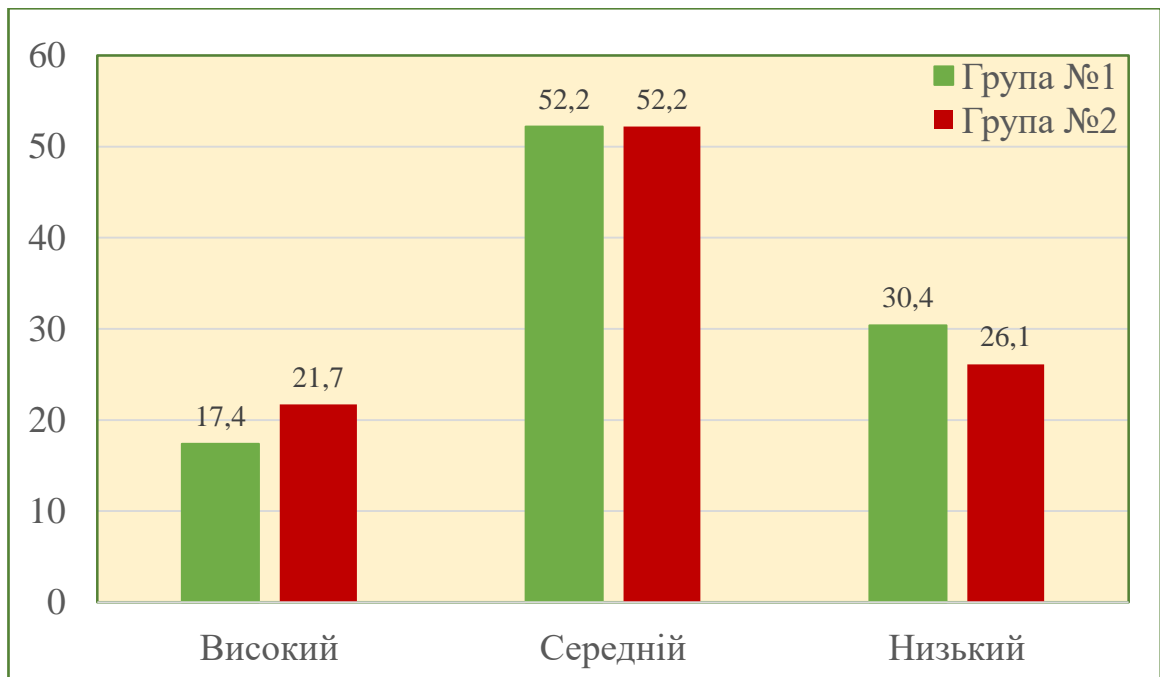

Рис. 2.1. Порівняльна діаграма результатів констатувального тестування дітей обох груп

Кількісний аналіз результатів констатувального тестування дітей обох груп демонструє майже однакові показники формування мистецько-творчої компетентності: високий рівень (17,4% і 21,7%); середній рівень (52,2%); низький рівень (30,4% і 26,1%). Отже, за невеличкими відмінностями, у показниках дітей групи №1 і групи №2 переважає низький та середній рівень сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей в обох групах (82,6% і 78,3%).

Якісний аналіз результатів дослідження рівнів мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку уможливив виявити, що переважна більшість дітей в обох групах мають середній та низький рівні сформованості мистецько-творчої компетентності, про що свідчать такі показники: посередні уявлення про види образотворчого мистецтва, частково орієнтуються в його засобах; мають обмежені уявлення про види образотворчого мистецтва і слабо орієнтуються в засобах виразності; мають складнощі з тлумаченням змісту творів образотворчого мистецтва, з характеристикою художнього образу, виявляють не багатий запас вражень

від побаченого у навколишньому світі та у мистецьких творах; мають недостатні прояви емоцій у сприйнятті художнього образу.

Таким чином, кількісний і якісний аналіз результатів констатувального тестування дітей середнього дошкільного віку вказують на необхідність пошуку ефективного методичного підходу до організації роботи з формування у дітей мистецько-творчої компетентності в освітньому процесі середньої групи сучасного закладу дошкільної освіти.

За результатами анкетування вихователів виявлено наступне. Вихователі середніх груп мають вищу педагогічну освіту, більше 15-ти років педагогічного стажу, мотивами професійної діяльності, спрямованої на реалізацію завдань формування у дітей мистецько-творчої компетентності вважають створення сприятливих умов для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини; постійно підвищують кваліфікацію з питань дослідження та займаються самоосвітою, здійснюючи моніторинг новітніх технологій з питань формування у дітей мистецько-творчої компетентності, розробляють конспекти занять та інших заходів з образотворчої діяльності дітей, але 25% з опитуваних вихователів не розглядають образотворчу діяльність дітей як ефективний засіб формування у дітей середнього дошкільного віку мистецько-творчої компетентності.

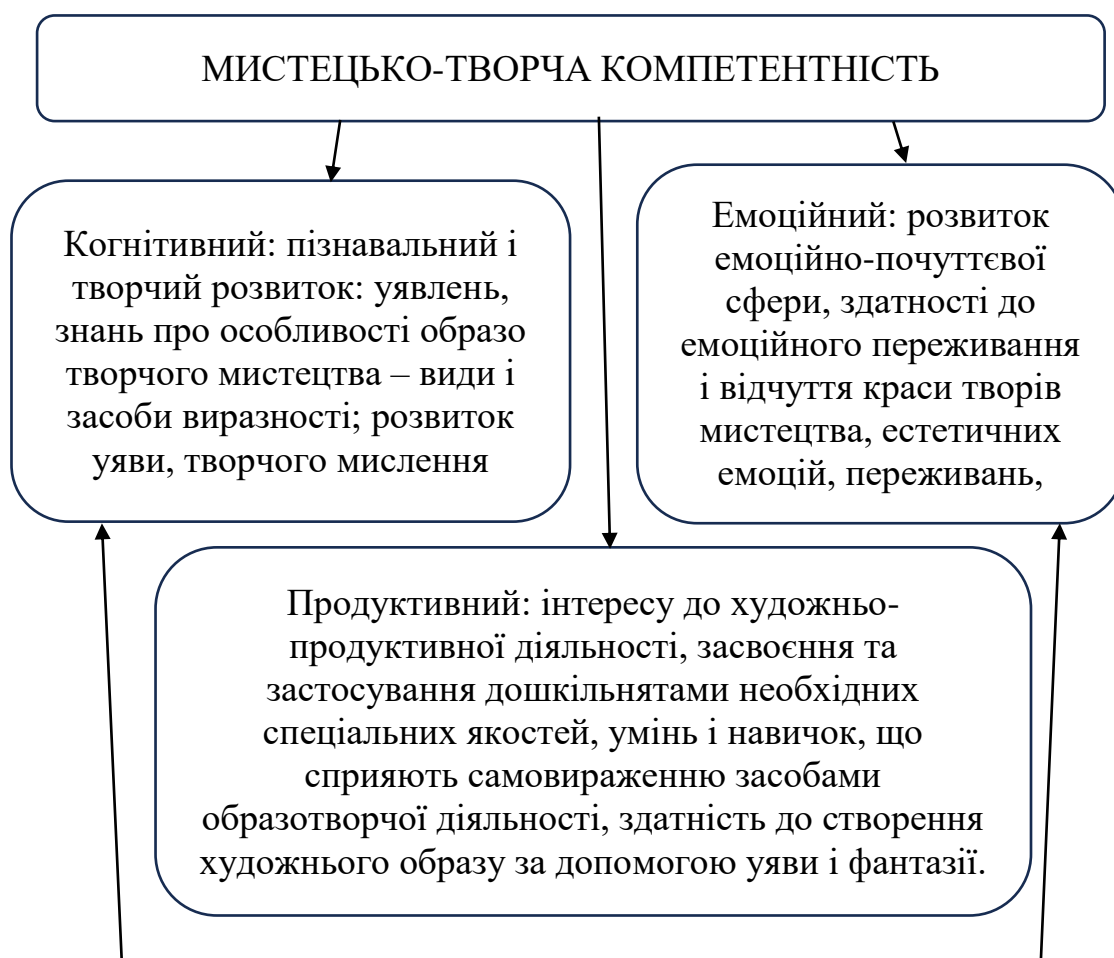
Групу №1, в якій діти мають гірші показники сформованості мистецько-творчої компетентності, було визначено експериментальною – саме у цій групі проводитиметься формувальний етап дослідження, що передбачає використання образотворчої діяльності дітей середнього дошкільного віку, як засобу формування у них мистецько-творчої компетентності.

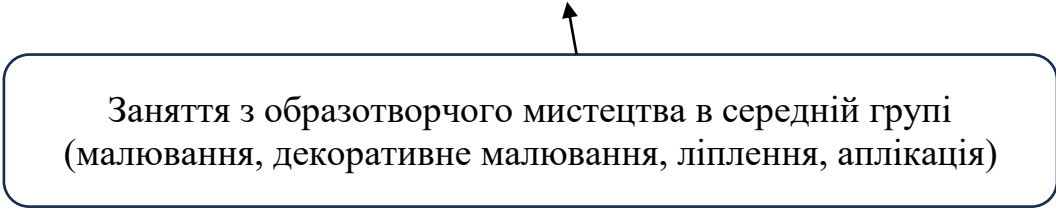
Групу №2 визначено контрольною групою, в якій процес формування у дітей мистецько-творчої компетентності здійснюватиметься за традиційними програмами та методиками.

2.2. Реалізація системи роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей засобами образотворчої діяльності в освітньому процесі середньої групи сучасного закладу дошкільної освіти

Метою формувального етапу дослідження є реалізація в освітньому процесі експериментальної групи системи роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчої діяльності.

Система практичної роботи здійснюється за моделлю організації процесу формування мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного віку, що передбачає використання, як засобу, образотворчої діяльності дітей на заняттях з образотворчого мистецтва, спрямованих на розвиток пізнавальної, творчої і емоційно-почуттєвої сфери, виховання інтересу до образотворчої діяльності, формування образотворчих знань, умінь та навичок – відповідно до визначених критеріїв сформованості мистецько-творчої компетентності дитини середнього дошкільного віку (Рис. 2.2).

Заняття з образотворчого мистецтва в середній групі
(малювання, декоративне малювання, ліплення, аплікація)

Рис. 2.2. Модель організації процесу формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку засобом образотворчої діяльності

Система роботи на формувальному етапі розроблена із врахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей середнього дошкільного віку, характерною особливістю образотворчої діяльності яких є те, що діти, постійно використовують її, таким чином, не гублять з поля зору раніше сформовані образотворчі вміння, а розширюють та заглиблюють коло особистих можливостей завдяки навчання нових технік зображування.

Формування мистецько-творчої компетентності дітей експериментальної групи здійснювалось за напрямками розвитку у дітей образотворчих знань, умінь та навичок – складників сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку:

- сприйняття дітьми мистецького твору з позиції краси;
- емоційна сприйнятливість, естетична чуйність до мистецьких і власних творів;
- здатність помічати та висловлюватися щодо змісту, краси, засобів виразності мистецького твору;
- здатність наслідувати мистецькі зразки, систематизувати та деталізувати зміст власної зображувальної діяльності;
- уміння інтегрувати у творчих завданнях власні задум, інтереси, уподобання, цінності;
- уміння координувати рух руки у відповідності з характером створюваного образу, самостійно визначати задум і зберігати його протягом роботи;

– здатність розрізняти реальний світ та світ фантазій у творах мистецтва;

– здатність рефлексувати стосовно власного мистецького досвіду;

– виявляти художню активність як складову особистісної культури.

Реалізація завдань формувального етапу дослідження здійснювалася у спеціально організованих умовах партнерської, самостійної образотворчій діяльності дітей та освітнє-виховної діяльності дорослих: у формі тематичних, інтегрованих занять, спрямованих на ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва (картинами різних жанрів мистецтва, ознайомлення дітей з нетрадиційними техніками в зображувальному мистецтві, графікою, скульптурою, керамікою тощо), тематичних занять, виставок.

Планування проведення в експериментальній групі занять з образотворчого мистецтва та інтегрованих занять з домінуванням образотворчого напрямку у діяльності дітей здійснювалось щомісячно (Табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Планування різних видів занять з образотворчого мистецтва в експериментальній групі

Місяць	Заняття, тема	Мета заняття
1	2	3
Вересень	«Вам, малюки, фарби і олівці». Малювання олівцями.	Створювати у дітей інтерес до малювання кольоровими олівцями, розвивати задум, зображати круглі форми.
	2. Малювання фарбами.	Продовжувати розвивати задум, передавати круглі форми колірною плямою, контуром.
	«Як у нашого крильця посадили дерева».	Виховувати у дітей любов до природи, пошану до праці, працелюбність, навчання передавати образ дерева з тонким стовбуром, гілками, листям.
	За задумом.	Розвивати творчість, уміння передавати власні враження, отримані раніше, виховувати самостійність у створенні образу.

Жовтень	«Радісна осінь».	Розвивати естетичне сприйняття, бажання передати красу осінньої природи, самостійне розташовувати образ на аркуші паперу.
	«Мешканці осіннього лісу»	Розвивати задум, уяву, творчість, емоційно-ціннісну сферу, емпатію, навчання техніці зображення тварин за бажанням.
	«Сарафан для мотрійки».	Розвивати відчуття кольору, уміння самостійно прикрашати силует сарафана, розташовувати узор по усьому силуету образу, або внизу по краю.
Листопад	«Сумна осінь».	Розвивати емоційно-ціннісну сферу, вчити розуміти, чому осінь називають сумною, формувати здатність передавати настрій у малюнку, використовуючи неяскраві фарби.
	«Лісові звіри восені».	Розвивати задум, уміння закінчувати малюнок зображенням звірів (за бажанням), здатність порівнювати малюнки, знаходити в них нові деталі, використовувати отримані навички, уміння у малюванні фарбами.
	«Пташиний будинок».	Закріплювати знання про навколишній світ, виховувати любов до тварин, птахів, природи; формувати уміння передавати нескладний сюжет у малюнку.
Продовження Табл. 2.		
1	2	3
Грудень	«Зимові дерева в лісі».	Виховувати у дітей любов до природи, розвивати естетичне сприйняття, учить передавати контрастні поєднання кольірних плям, ліній, красу зимових дерев.
	«Лісова Снігуронька».	Збуджувати інтерес до створення казкового образу, прагнення передати його у малюнку, використовуючи м'які, ніжні кольори для передавання образу Снігуроньки.
Січень	За задумом.	Формувати уміння передавати враження новорічного свята; розвивати уяву, творчість, емоційно-ціннісну сферу, використовуючи яскраві кольори фарб у малюнку.
	«Сніг, сніг кружляється, біла вся вулиця».	Формувати початкові уміння передавання нескладного сюжету, місця дії; уміння малювання будинку, деревця, ялинки, огорожі, лавки біля будинку; самостійно користуватися фарбами, пензлем.

	«Петриківський розпис для серветок»	Розвивати відчуття кольору, уміння порівнювати візерунки за кольором, вибирати най -більш гарні, прикрашати візерунком серве-тку, використовуючи елементи петриківсь-кого розпису (пересічні лінії, мазання).
	«Казкові квіти».	Розвивати уяву, вчити помічати особливості казкового образу, його відмінність від реаль-ного, використовуючи знайомі прийоми ма- лювання фарбами.
Лютий	«Хуртовина».	Розвивати спостережливість, естетичне сприйняття, уміння помічати красу ритмічно па-даючих сніжинок, зображати сніг всім пен-злем, формування уміння бачити виразність малюнка, виконаного одним кольором.
	«Ведмедик веселий, ведмедик сумний».	Виховувати доброзичливе ставлення до образу, бажання додати образу настрій: сумне – опущені кути губ; веселе – губи підведені або витягнуті в усмішці.
	«Візерунок для казкового птаха».	Збуджувати інтерес до казкових образів, прагнення прикрасити фігурку елементами візерунку (крапками, мазками, смужками), акуратно користуватися пензлем.
Продовження Табл. 2.		
1	2	3
Березень	За задумом.	Вчити дітей самостійно вибирати зміст, розташовувати предмети, передавати нескладний сюжет, акуратно зафарбовувати, використовуючи прийоми штрихування зверху вниз, зліва направо.
	Розпис петриківської іграшки (птаха).	Розвивати естетичне сприйняття, уяву, образотворчі уміння та навички, відчуття кольору, уміння кінцем кисті наносити крапки, усім пензлем малювати кола, дуги, кільця, смужки.
	«Весна, струмочки, сонце яскраво світить».	Формувати естетичне сприйняття природи, прагнення передавати естетичний досвід у малюнку, розташовувати малюнок на широкому просторі аркуша, використовувати

		різ-ні прийоми малювання пензлем.
Квітень	«Чому мотрійка сумна?»	Виховувати позитивне ставлення до образу, формувати уміння передавати характерні риси образу, використовуючи прийоми петриківського розпису.
	«Веселка над річкою».	Ознайомлювати з нетрадиційною технікою малювання аквареллю по мокрому паперу; розширювати знання про властивості вологого паперу, змішування акварельних фарб; розвивати творчу уяву, естетичні почуття, збуджувати бажання відтворювати красу в образотворчій діяльності доступними засобами.
	За задумом.	Розвивати уміння розташовувати зображення у центрі аркуша, використовувати отримані уміння при зафарбовуванні олівцями (у повільному і швидкому темпі), співвідносити напрям штрихів з формою предмету, його частин.
Травень	«Мій візерунок».	Розвивати відчуття кольору, композиції, самостійно розташовувати елементи візерунку на формі (у кутках, середині, по прямій).

З метою створення ефективної системи роботи з оптимізації формування у дітей середнього дошкільного віку мистецько-творчої компетентності були визначені й обґрунтовані педагогічні умови, як сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, що дозволяють створити освітнє середовище, в якому знаходиться дитина, відповідними дієвими педагогічними засобами (прийомами, методами, формами роботи), використання яких за вдалих планування й організації діяльності призведе до покращення визначеного напрямку освітнього процесу.

На формувальному етапі дослідження в експериментальній групі ми використовували заняття з образотворчого мистецтва і інтегровані заняття, спрямовані на розвиток складників мистецько-творчої компетентності і мовлення (ілюстрації до вірша, казки, розповіді, малих фольклорних жанрів, загадки, потішки); надання народознавчих знань (розмальовування матрійок, розпис української народної іграшки тощо); з музичним розвитком (музичний супровід на занятті з малювання, малювання ілюстрацій до музичного твору тощо) та ін. (Додаток Г)

В експериментальній групі проводилися комплексні заняття, в яких під одним тематичним змістом об'єднуються різні види образотворчої діяльності – малювання, ліплення, аплікація та інші заняття (музичний спів, танець, слухання, художньо-мовленнєва тощо). Наприклад на занятті діти колективно створюють ілюстрації до улюбленої казки «Горщик каші», а потім по черзі розповідають епізод, який зобразили. Діти середнього віку охоче відгукуються на пропозицію вихователя намалювати або зробити аплікацію, як ілюстрацію до певного казкового твору: «Незнайко у Сонячному місті», «Горщик каші» братів Грімм тощо. Пропонуючи дітям створювати зображення за темою казок, ми урізноманітнювали й матеріали. Якщо інтегровані тематичні заняття з образотворчого мистецтва будуть будуватися із врахуванням характеру тих емоцій, які повинні викликати заняття такого роду, то у дітей буде можливість відчути радість творчості, не відволікаючись на інші завдання.

Отже, в основі інтеграції різних видів художньої діяльності на занятті має бути системостворюючий початок – тема. Чинником, що поєднує інтегровані заняття з образотворчого мистецтва є мета заняття, яка полягає у розвитку уяви і творчості у сприйнятті та створенні художніх образів під час образотворчої діяльності. Уява породжує оригінальні образи з матеріалу попередніх вражень, а мислення визначає істотні зв'язки всередині нього. Результатом діяльності образного мислення є уявлення про предмет, його

образ, який склався на основі попереднього знання та емоційно-естетичного досвіду.

Власний особистісний вплив на дітей вихователь надавала не лише прикладом щирого почуття, ставлення до образотворчого мистецтва, але й здатністю побудувати заняття таким чином, щоб проявити власну творчість, естетичний смак, почуття міри, здатність до імпровізації, що знаходило відклик у душах та серцях дітей у процесі розвитку у них мистецько-творчої компетентності спілкування з дітьми. Адже чим більше захоплені діти, тим більше вони розкріпачені й тим більш розквітає їх творчість.

Залучення до світу образотворчого мистецтва через ознайомлення з його творами; формування естетичного ціннісного сприйняття світу; набуття умінь та навичок зображувальної діяльності, розвиток образотворчих вмінь у дітей експериментальної групи – відбувається завдяки використанню нетрадиційних технік зображення під час образотворчої діяльності дітей, здійснення якої передбачено збалансованим розподілом організаційно-педагогічного забезпечення через спеціальне організовану та самостійну образотворчу діяльність.

З метою підвищення мотивації до зображувальної діяльності, інтересу до образотворчого мистецтва ми використовували тематичне заняття «Веселка над річкою» з використанням нетрадиційних технік зображення, результатом якого було організована у групі виставка дитячих робіт, альбом малюнків з використанням нетрадиційної техніки малювання аквареллю по мокрому паперу (Додаток В).

Заняття з ознайомлення з нетрадиційними техніками зображення мали розвивальний ефект й ставили за мету: ознайомлення дітей з принципами зображення, оволодіння узагальненими способами зображення, нетрадиційними техніками зображення та виражальними можливостями матеріалів, формування образотворчих навичок, умінь малювання.

Формуючи у дітей експериментальної групи мистецько-творчу компетентність, ми ставили завдання формування естетичного сприйняття,

естетичного смаку, естетичних відчуттів, захоплення красою творів образотворчого мистецтва, розвиток пізнавальної та емоційно-ціннісної сфери особистості, розвиток уяви і творчості, навчаючи дітей середнього дошкільного віку не тільки аналізувати зображення, але визначати вид, жанр, порівнювати їх між собою.

Також ми ознайомлювали дітей експериментальної групи з графікою, навчаючи дітей передавати різні контури форм предметів, використовувати колір для передачі виразності образу; надаючи дітям впевненості малювати олівцем, пензлем, зафарбовуючи поверхню форми тощо. У декоративному малюванні діти середнього дошкільного віку малюють елементи узору у певній композиції. Так, на інтегрованих заняттях («Керамічний посуд», «Бабусіна світлиця», «Український рушник», «Чари Петриківки») з декоративного малювання та народознавства діти ознайомлювались з історією української народної іграшки, Петриківським розписом та легендами про нього, з історією виготовлення рушників, та українським побутом у давні часи, при цьому виконували завдання з ліплення, малювання.

На таких заняттях ми продовжували формування вміння ліплення з солоного тіста та пластиліну, вміння щодо техніки малюнка при заштриховуванні, розвивати у дітей експериментальної відчуття кольору, завдяки якому декоративні елементи узору стають різноманітнішими (Додаток Г).

У процесі образотворчої діяльності – малювання, ліплення, аплікації більше уваги дітей ми звертали на передавання у зображувальному творі краси навколишньої дійсності, природи, навчаючи самостійно знаходити доступні засоби виразності, зображати характерні ознаки образів, погоджувати власні дії з діями інших у колективній образотворчій діяльності – колективній аплікації, малюнку тощо.

Генератором поступальних перетворень у формуванні особистості та формуванні в дитини патріотичних почуттів, художнього смаку виступають

українські народні іграшки, які є цінним надбанням національної та світової культури. На заняттях з декоративного малювання («Чому мотрійка сумна?», «Розпис петриківської іграшки (птаха)», «Петриківський розпис для серветок» та ін.) ми ознайолювали дітей середнього дошкільного віку з видами народного розпису, з історією та прикрасою народних іграшок.

На заняттях з декоративного малювання діти вчилися розписувати за технікою Петриківського народного розпису, а вихователь розповідає дітям легенду: «Петриківський Майстер вийшов вранці з дому, посміхнувся сонцю, вдихнув духмяне повітря квітучої землі й відчув велике бажання відтворити красу рідної природи фарбами. Вдячно посміхнулась природа і подарувала Майстру барвники для фарб: соки трав, квітів, ягід. А щоб ці барвники продовжували жити і посміхатись, Майстер замішав їх на жовтку, потім намалював на папері квітки соняшника, чудового півня, прикрасив їх колосками пшениці – і з'явилася перша петриківська мальовка...» (Додаток Г).

Заняття з малювання в закладі дошкільної освіти має бути для дітей зустріччю з прекрасним – природою, людиною, світом мистецтва. Для цього у структуру заняття ми обов'язково ми включали хвилинки милування мистецькими творами (ілюстрації картин різних жанрів, народні іграшки, зразки різних видів розпису українських народних майстрів тощо).

Сприймаючи красу, не можна поспішати. Будь-яке захоплення починається з мовчазного споглядання, адже мовчанням іноді можна сказати більше, ніж словами. Тому під час споглядання мистецьких творів: картин (ілюстрацій), орнаментів, українського народного розпису тощо ми пропонували дітям «увійти» у зображення – уявити те, що зображено на у мистецькому творі – калинку, ягідку, колосок, цибульку тощо; увібрати очима ніжність кольорів; простягнути долоньки до світла і відчутти тепло сонячних променів. Такі прийоми є дуже ефективними у процесі формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку.

Таким чином, під час милування творами образотворчого мистецтва ми залучаємо до сприймання об'єкту милування усі органи чуття дітей, розвиваючи емоційно-ціннісну сферу, збагачуючи естетичний досвід дитини. Так діти мають змогу найбільш повно відчути красу й отримати естетичне задоволення – чим більше органів чуття беруть участь у сприйманні навколишнього світу, тим повнішими будуть уявлення, глибшим пізнання, тоншим художній смак й ефективнішим процес формування мистецько-творчої компетентності дітей.

У ході формувального етапу дослідження ми тісно співпрацювали з батьками вихованців, проводили педагогічну просвіту батьків з питань народознавства, образотворчої діяльності дітей тощо, проводили онлайн-заняття з батьками і вихователями щодо виготовлення української народної іграшки (Додаток Д).

Протягом формувального етапу ми відмічали, як поступово діти у малюнку, ліпленні, аплікації навчались передавати свої враження, естетичний досвід, побачену у докільлі красу природи, що пропустили через серце. Тематами продуктів дитячої образотворчої діяльності – малюнків, фігурок та маленьких сюжетів, створених з пластиліну чи солоного тіста стали й літній дощ, веселка, квіти на галявині, їжачок у траві, пташка на дереві тощо.

Діти експериментальної групи впевнено тримають олівець чи пензель, підбирають фарби за кольором, досягаючи саме того ефекту у малюнку, який задумали, діти володіють прийомами зафарбовування у швидкому і повільному темпі, малюють за задумом, вкладаючи у власний витвір творчість, уяву та естетичний досвід. Діти експериментальної групи використовують власні малюнки у сюжетно-рольових іграх, малюють на прогулянці – паличкою на землі, піску, захоплюючись красою природи та творами образотворчого мистецтва. Усе це свідчить про розвинену творчість, уяву, опанування різними засобами і техніками малювання, розвиток емоційно-ціннісної та пізнавальної сфери.

Отже, наприкінці формувального етапу ми відмічаємо значний прогрес у проявах сформованості мистецько-творчої компетентності та її складників у дітей експериментальної групи.

Цінність будь-якого мистецтва, образотворчого, музичного, літературного та інших видів визначається багатством засобів, за допомогою яких втілюються певні ідеї. Завдяки образотворчому мистецтву здійснюється зв'язок поколінь, а через задоволення художніх потреб реалізується соціальне призначення мистецтва.

Проведена практично-дослідна робота та результати якісного та кількісного аналізу результатів контрольних зрізів дають нам підстави надати практичні поради вихователям закладу дошкільної освіти щодо формування мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного засобами образотворчої діяльності в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти.

1. Паузи споглядання допомагають дітям відчувати радість, здивування, зацікавленість, дають можливість пізнати щось нове. Поспіх у спогляданні об'єкту зображення породжує байдужість дитини. Паузи споглядання, як й будь-яке захоплення, починається з мовчазного «вдивляння» в об'єкт, адже в мовчанні іноді можна почути більше, ніж у словах.

2. Щоб навчити дітей самостійно виокремлювати мальовничі куточки природи, бачити предмети у цікавих ракурсах, радимо використовувати прийом «Чарівна рамка». Запропонуйте дітям подивитися на світ довкола крізь «бінокль», «підзорну трубу», рамку, вирізану з кольорового картону (вона може мати будь-який розмір та геометричну форму: окружність, квадрат, прямокутник тощо). Ефективним є також ігровий прийом «Розглядання з різних точок». Нехай дитина подивиться на об'єкт зблизька, а потім із певної відстані, перемістившись лівіше, правіше тощо.

Використання цих прийомів допомагає сконцентрувати увагу дошкільників на певних об'єктах і явищах, дати їм можливість приміряти на себе роль художника, який знайшов цікавий об'єкт для відтворення, та

пережити мить народження творчого задуму, який потім «оживе» у дитячій образотворчій діяльності.

3. Паузи «вслуховування» дають змогу почути розмаїття звуків природного й соціального довкілля та є основою розвитку музичного слуху. Результати таких спостережень можна фіксувати в «щоденнику мистецьких вражень» (груповому, у ЗДО, та сімейному), який спонукає дітей та дорослих не лише вдивлятися і вслухатися в довкілля в пошуках вражень, а й розширювати коло споглядання, відвідуючи мистецькі заклади (театр, музей, галерею, філармонію, виставковий центр тощо). Дорослі ведуть записи, а діти відтворюють враження в малюнках, піктограмах тощо.

4. Забезпечення умов для самовираження кожної дитини в образотворчій діяльності передбачає емоційне занурення у середовище, наповнене різноманітними матеріалами для творчості, які дитина вибирає за власним бажанням й які допомагають реалізувати задуми щодо створення художнього образу. Організуйте вільний доступ до художніх матеріалів, за допомогою яких дитина виражає у малюнках щось дуже особисте – те, що формує її власні уявлення про світ, та допоможіть їй усвідомити і запам'ятати власні відчуття.

5. Художньо-педагогічне спілкування, як особлива, емоційне орієнтована форма спілкування на основі образотворчої діяльності, передбачає інтегровану мистецьку діяльність, в якій образотворча діяльність (малювання, ліплення, аплікація) домінує для музичної, театралізованої. Пріоритетом такого спілкування є створення дітьми образів за допомогою самостійно вибраних засобів, способів, матеріалів.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Метою контрольного етапу дослідження було визначення результативності системи роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчої діяльності у практиці дошкільної освіти.

Методика контрольного експерименту включає проведення діагностичних зрізів за програмою констатувального експерименту з використанням ідентичних йому методів, методик а також порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного зрізів за показниками розроблених на початку експерименту критеріїв сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку контрольної та експериментальної груп.

Результати контрольного тестування дітей старшого дошкільного віку контрольної та експериментальної груп зведено у таблиці Д2.7-Д2.8 (Додаток Б).

Кількісний аналіз результатів контрольного тестування дітей середнього дошкільного віку контрольної та експериментальної груп з метою виявлення рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності у досліджуваних дітей відображено у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Кількісний аналіз результатів контрольного тестування дітей обох груп

Група \ Рівень	Усього дітей	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
		дітей	%	дітей	%	дітей	%
ЕГ	23	9	39,1	12	52,2	2	8,7
КГ	23	6	26,1	12	52,2	5	21,7

Матеріали кількісного аналізу контрольної діагностики дітей обох груп свідчать про переважно високий і середній рівень сформованості мистецько-

творчої компетентності у дітей експериментальної групи, проте результати контрольних зрізів сформованості мистецько-творчої компетентності дітей контрольної групи майже не змінилися.

Графічна інтерпретація кількісного аналізу результатів контрольного тестування представлена діаграмами.

За даними таблиці 2.9 побудовано порівняльну діаграму контрольних зрізів сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей експериментальної і контрольної груп за результатами проведеного дослідження (Рис. 2.3).

За даними таблиць 2.5 і 2.9 побудовано діаграму динаміки сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей експериментальної групи протягом дослідження (Рис. 2.4).

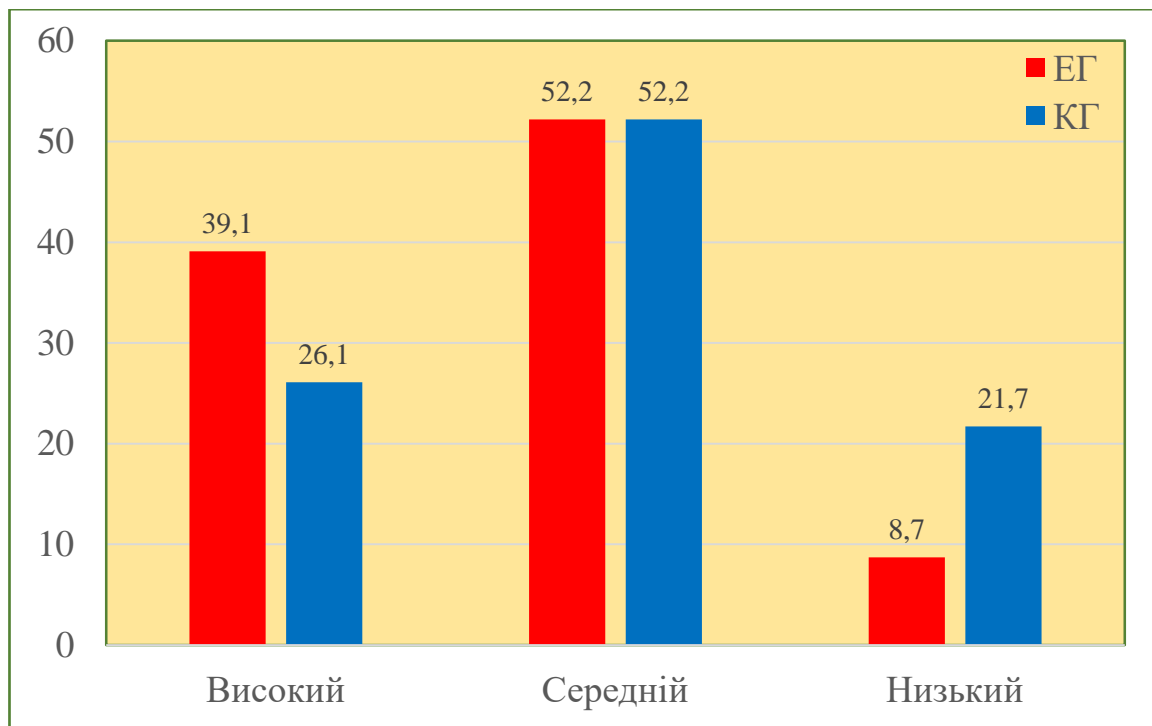

Рис. 2.3. Порівняльна діаграма результатів контрольного тестування дітей експериментальної і контрольної груп

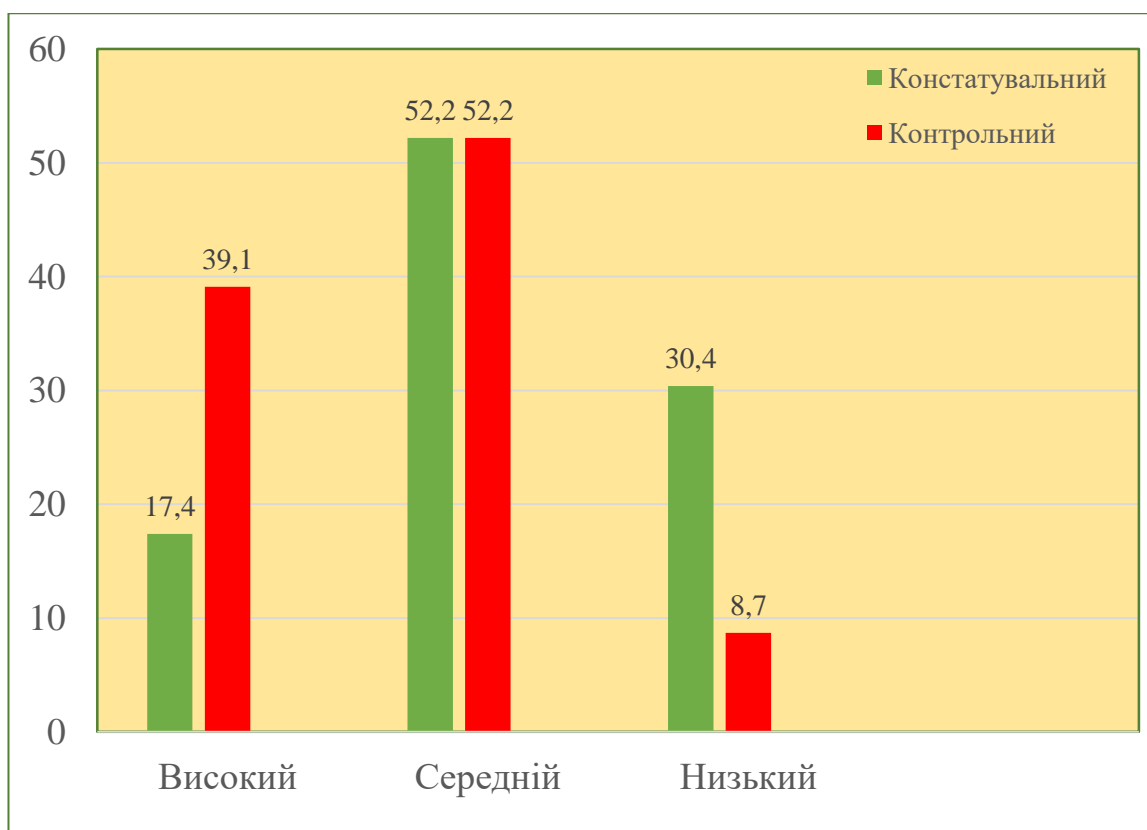

Рис. 2.4. Динаміка сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей експериментальної групи протягом дослідження

Висновки до другого розділу

Дані контрольної діагностики дітей обох груп та їх кількісний і якісний аналіз свідчать про переважно високий і середній рівень сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей експериментальної групи: високий рівень сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей експериментальної групи виріс у 2,3 рази (від 17,4% до 39,1%) і перевищує аналогічні показники дітей контрольної групи у 1,5 рази (39,1% до 26,1%); низький рівень сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей експериментальної групи знизився протягом дослідження у 3,3 рази (від 30,4% до 8,7%) і менші аналогічних показників дітей контрольної групи у 2,5 разів (8,7% до 21,7%).

В експериментальній групі майже усі діти, за винятком двох, з низьким рівнем перейшли на середній рівень сформованості морально-етичної

вихованості, тоді як в контрольній групі лише одна дитина підвисила рівень, перейшовши з низького на середній рівень, а практично усі діти мають такі самі показники, що й на початку дослідження. Протягом формувального етапу дослідження ми зробили висновок, щодо великого емоційного впливу на дитячі душі образотворчого та музичного мистецтва: діти експериментальної групи тепер відрізняються творчістю, естетичним смаком та сприйняттям, розуміють мистецькі твори та людей не лише розумом, а й серцем.

Кількісний та якісний аналіз результатів контрольного тестування досліджуваних дітей середнього дошкільного віку демонструє значні позитивні зміни у сформованості мистецько-творчої компетентності, що надає можливість зробити висновки про ефективність запропонованої системи організації в освітньому процесі середньої групи сучасного закладу дошкільної освіти практичної роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей засобами образотворчої діяльності.

Результати спостережень за роботою вихователів експериментальної групи свідчать про значні зміни на краще щодо усвідомлення ними цілей і завдань формування мистецько-творчої компетентності дітей і ролі образотворчої діяльності дітей у цьому процесі.

Вихователі здійснюють моніторинг рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку, проводячи періодичні опитування, бесіди та спостереження за самостійною образотворчою діяльністю дітей.

Таким чином, кількісний та якісний аналіз результатів контрольного тестування дітей демонструє значні позитивні зміни у сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей експериментальної групи, що надає можливість зробити висновки про ефективність запропонованої системи роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного засобами образотворчої діяльності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження проблеми формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчої діяльності та його результати дозволяють зробити наступні висновки.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми; розгляд змісту, завдання, та особливостей розвитку творчих здібностей у дітей 5-го року життя; експериментальне дослідження ефективності системи роботи з розвитку творчих здібностей дітей 5-го року життя у процесі предметного малювання дозволили зробити такі висновки.

1. Аналіз наукових поглядів на досліджувану проблему вказує велику увагу науковців – теоретиків, практиків, методистів, представників психології і педагогіки до проблеми формування мистецько-творчої компетентності у дітей дошкільного віку, що свідчить про актуальність досліджуваної проблеми в зарубіжній і вітчизняній науковій думці.

2. З'ясовано, що мистецько-творча компетентність віддзеркалює художньо-творче самовираження кожної дитини і забезпечується формуванням елементарних образотворчих навичок у процесі образотворчої діяльності дошкільника.

Мистецько-творча компетентність дитини дошкільного віку є здатністю дитини реалізовувати власний художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності.

Мистецько-творча діяльність дитини-дошкільника пов'язана з різними видами мистецтва (образотворче, музичне, театральне тощо) і надає дитині можливість виразити власне бачення світу, окремих ситуацій, через власні художні образи, створені обраними зображувальними засобами.

З'ясовано, що підґрунтям для формування мистецько-творчої компетентності дитини середнього дошкільного віку є психологічні

особливості: здатність до емоційної чутливості, вміння «входити» в уявну ситуацію, переживати й емоційне відгукуватися на красу в житті та мистецтві, емоційна щирість, образне мислення, асоціативність, пізнавальна активність, динамічність і яскравість уяви. Складовими мистецько-творчої компетентності у образотворчій діяльності є уява, наочно-образне мислення, естетичне та емоційне сприйняття, почуття кольору та творче мислення.

3. Система практичної роботи в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти реалізовувалася за моделлю організації процесу формування мистецько-творчої компетентності у дітей середнього дошкільного віку, що передбачає використання, як засобу, образотворчої діяльності дітей на заняттях з образотворчого мистецтва, спрямованих на розвиток пізнавальної, творчої і емоційно-почуттєвої сфери, виховання інтересу до образотворчої діяльності, формування образотворчих знань, умінь та навичок – відповідно до визначених критеріїв сформованості мистецько-творчої компетентності дитини середнього дошкільного віку.

4. Результати проведеного дослідження підтверджують доцільність запропонованої роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчої діяльності.

Кількісний та якісний аналіз результатів контрольних зрізів діагностики дітей обох груп свідчать про переважно високий і середній рівень сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей експериментальної групи: високий рівень сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей експериментальної групи виріс у 2,3 рази (від 17,4% до 39,1%) і перевищує аналогічні показники дітей контрольної групи у 1,5 рази (39,1% до 26,1%); низький рівень сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей експериментальної групи знизився протягом дослідження у 3,3 рази (від 30,4% до 8,7%) і менші аналогічних показників дітей контрольної групи у 2,5 разів (8,7% до 21,7%).

Результати спостережень за роботою вихователів експериментальної групи свідчать про значні зміни на краще щодо усвідомлення ними цілей і

завдань формування мистецько-творчої компетентності дітей і ролі образотворчої діяльності дітей у цьому процесі.

Результати проведеного дослідження демонструють позитивну динаміку сформованості мистецько-творчої компетентності у дітей експериментальної групи, що надає можливість зробити висновки про ефективність запропонованої системи організації в освітньому процесі середньої групи сучасного закладу дошкільної освіти практичної роботи з формування мистецько-творчої компетентності дітей засобами образотворчої діяльності.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його результатів для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи за темою «Формування мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчої діяльності».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. Деякі проблеми естетичного виховання. *Дошкільне виховання*. 2013. № 5. С. 23-27.
2. Бабанський Ю., Победоносцев Г. Комплексний підхід до розвитку творчості дитини. Харків: Ранок, 2013. С. 88-95.
3. Белкіна Е., Науменко Т. Світ мистецтва і дитина. *Дошкільне виховання*. 2014. №3. С. 4-6.
4. Бех І., Зайцева Л. Курс на діяльнісно-компетентнісний підхід. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 2-5.
5. Бех Т. Розвиток творчої особистості дитини через образотворче мистецтво. *Дошкільне виховання*. 2017. №6. С. 23-46.
6. Біла І. Психологія дитячої творчості. К.: Фенікс, 2014. 137 с.
7. Білан О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». 2-е вид. Тернопіль: Мандрівець, 2022. 216 с.
8. Богоявленська Д. Психологія творчих здібностей. Львів: Академія, 2012. С. 84-88.
9. Богуш А. Українське образотворче мистецтво в дошкільному закладі. К.: Основа, 2013. 126 с.
10. Божович Л. Особистість і її формування у дитячому віці. К.: Освіта, 2013. 456 с.
11. Борисова З. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки і психології (Г. Ващенко, В. Давидов, Дж. Дьюї, В. Загвязинський, О. Іваненко, М. Киященко, Д. Клейн, В. Колвейт, П. Кравчук, І. Ликова, В. Ловенфельд, А. Маслоу, О. Матюшкін, О. Мкртчян, Г. Нойнер, І. Оніщук, К. Роджерс та ін.). К.: Вища школа, 2014. 511 с.
12. Велика українська енциклопедія. Тематичний словник гасел з напрямку «Філософські науки» (філософія, логіка, етика, естетика) / Укладачі: А. Арістова, І. Шліхта; за заг. ред. проф. А. Киридон. Київ, 2019. 256 с.

13. Венгер А. Розвиток творчості дітей дошкільного віку. *Питання психології*. 2012. № 4. С. 24-33.
14. Ветлугіна Н. Форми організації художньої діяльності дітей 4-7 років. К.: Знання, 2005. С. 34-39.
15. Вітковська Н., Джола Д., Щербо А. Формування естетичної культури дошкільників і молодших школярів. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 151 с.
16. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Київ, 2016. 168 с.
17. Виготський Л. Психологія мистецтв. URL: https://narratology.at.ua/_id/0/23_Vygotskiy-Psikh.pdf (дата звернення 26.10.2023).
18. Демченко І., Пічкур М., Близнюк Т. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва: Монографія. К.: Оміда, 2009. 218 с.
19. Джола Д., Щербо А. Теорія і методика естетичного виховання школярів. Київ, 1998. 390 с.
20. Дронова О. Педагогічні умови розвитку образотворення в процесі художньо-естетичного самовираження дітей 5-6 років. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Dronova.pdf> (дата звернення 02.03.2024).
21. Дронова О., Нестерова Е. Інтеграція науки з мистецтвом у педагогічній технології художньо-естетичного розвитку дошкільників. *Молодий вчений*. 2017. № 10.1(50.1). С. 26-29.
22. Дудецький А. Теоретичні основи уяви і творчості. Тернопіль: Крок, 2014. 190 с.
23. Дяченко О. Уява дошкільника. К.: Освіта, 2012. 375 с.
24. Запорожець О., Маркова Т. Основи дошкільної педагогіки. К.: Освіта, 2006. С. 133-142.
25. Збірник нормативних документів. Серія: Дошкільна освіта (Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, ЗУ «Про дошкільну освіту», «Про освіту», Державна національна програма «Освіта України XXI століття»,

Програми розвитку дитини «Я у Світі», «Дитина», «Малятко» та ін.). Харків: Школа, 2022. 547 с.

26. Зосимовський А. Критерії розвитку образотворчих умінь. Харків: Університет, 2009. С. 22-26.

27. Зязюн І., Семашко О. Національна державна комплексна програма естетичного виховання. *Дошкільне виховання*. 2014. № 12. С. 29-52.

28. Каган М. Культура–Філософія–Мистецтво. *Естетика*. 2008. № 2. С. 3-9.

29. Казакова Р., Сайганова Т., Седова О. Малювання з дітьми дошкільного віку. Харків: Ранок, 2013. 268 с.

30. Калуська Л. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дитини дошкільного віку «Соняшник». Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 200 с.

31. Каньоса Н. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2015. 47 с.

32. Квач Н. Розвиток образного мислення і графічних навичок у дітей 5-7 років. Посібник для педагогічних дошкільних установ. Квач. К.: Освіта, 2011. 208 с.

33. Киричук О. Філософія освіти і проблеми виховання. Нові технології навчання. К.: Освіта, 2007. С. 94-99.

34. Кириченко М., Кириченко І. Основи образотворчої грамоти. Навчальний посібник. К.: Вища школа, 2002. 190 с.

35. Коваль О. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки. Вид. 2-ге. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 138 с.

36. Комарова Т. Зображувальна діяльність у дитячому садку. Програма і методичні рекомендації. К.: Основа, 2007. 176 с.

37. Костюк Г. Здібності та їх розвиток у дітей. К.: АСК, 2013. 69 с.

38. Котирло В. Розвиток творчої особистості дошкільника. К.: Освіта, 2012. 114 с.

39. Котляр В. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей. Навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 200 с.
40. Кузьменко В. Теоретичні основи ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва. Миколаїв: ОШПО, 2012. С. 104-110.
41. Лук А. Психологія творчості. Львів: Наука, 2012. 127 с.
42. Малініна І., Чен Н., Голубєв В. Образотворче мистецтво. Навчальний посібник. Харків: Скорпіон, 2003. 62 с.
43. Масол Л. Школа культури виховує людину, яка мислить і прагне творити. *Дошкільне виховання*. 2015. № 8. С. 25-27.
44. Моляко В. Творчий потенціал особистості. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова; Серія Психологічні науки*. 2007. Вип. 17. С. 16-22.
45. Новоселецька І. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей дошкільного віку в реаліях євроінтеграційних вимірів. *Молодий вчений*. 2017. №10.2 (50.2). С. 60-64.
46. Підкурманна Г. Дитяча творчість. Програма та методичні рекомендації з естетичного розвитку дітей дошкільного віку. Київ, 2008. 98 с.
47. Половіна О. Мистецька освіта як інструмент творення особистості. *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 3-8.
48. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити. *Вихователь – методист дошкільного закладу*. 2019. №1. С.15-18.
49. Половіна О. Мистецька освіта сьогодні: синтез підходів. *Дошкільне виховання*. 2019. №12. С. 3-8.
50. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Львів: Академія, 2014. 456 с.
51. Рогальська Н. Розвиток надбань української народної етнопедагогіки та їх використання в сучасному дошкільному закладі. Львів, 2009. С. 112-122.
52. Розумний В. Система освіти у третьому тисячолітті: досвід філософії і педагогіки. К.: Освіта, 2016. 280 с.

53. Рудницька О. Педагогіка – загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль: Крок, 2018. 360 с.
54. Саккуліна Н. Методика навчання малювання, ліплення і аплікації у дитячому садку. К.: Освіта, 2002. 128 с.
55. Селевко Г. Сучасні освітні технології. Навчальний посібник. Львів: Думка, 2018. 256 с.
56. Сухомлинський В. Як виховувати справжню людину. К.: Рад. школа, 1976. С.194-215.
57. Сухорукова Г., Дронова О., Голота Н., Янцур Л. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник. К.: Слово, 2013. 171 с.
58. Теплов Б. Творчі здібності і творча уява. К.: Освіта, 2012. С. 24-28.
59. Тітов І. Творча уява дошкільника: її критерії та функції у навчальній діяльності. *Обдарована дитина*. 2012. №10. С. 56-60.
60. Торренс Е. Діагностика невербальної креативності: скорочений варіант тесту. *Практична психологія і соціальна робота*. 2013. № 1. С. 25-37.
61. Федорович А. В. Мистецько-творча компетентність дошкільника як педагогічна проблема. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-198-5-17> SECTION 17 (дата звернення 12.04.2024).
62. Федотова Н. Художня творчість як засіб національного виховання дітей середнього дошкільного віку. *Дошкільна освіта в Україні та зарубіжжі: традиції, досвід, інновації: зб. наук. праць*. Харків, 2021. С. 78-81.
63. Швайко Г. Заняття із зображувальної діяльності у дитячому садку. К.: А.С.К., 2007. С. 12-18.
64. Шульга Л. Упровадження технології розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького ДПУ ім. І.Франка*. 2019. Т.3. № 23. С. 183-193.

65. Шульга Л. Діяльнісний підхід до формування мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку. *Актуальні питання гуманітарних наук: збірник наукових праць*. 2021. Т.3. №37. С. 304-309.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностичні методики для вивчення рівнів сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку

I. Протокол дослідження емоційної сфери дітей середнього дошкільного віку (методика І. Демченко, М. Пічкур, Т. Близнюк).

Група _____ Вихователь _____

Мета: виявлення емоційної реакції дошкільнят під час сприйняття творів мистецтва.

Прізвище, ім'я дитини	Дата дослідження 1			Дата дослідження 2		
	Домінуюча емоційна реакція			Домінуюча емоційна реакція		
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
Результати 1-го дослідження. 1. Високий рівень емоційної реакції у сприйнятті творів мистецтва сформований у... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених. 2. Середній рівень домінує в ... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених. 3. Низький рівень виявлений в... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених				Результати 2-го дослідження. 1. Високий рівень емоційної реакції у сприйнятті творів мистецтва сформований у... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених. 2. Середній рівень домінує в ... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених. 3. Низький рівень виявлений в... дітей, що складає ... % від загальної кількості обстежених.		

II. Візуальний тест «Викресли зайве». Мета: виявити рівень сформованості емоційно-ціннісного ставлення до творів мистецтва в дітей середнього дошкільного віку за пізнавальним критерієм. Інструкція. Уважно переглянути зображення і визначити зайве серед видів образотворчого мистецтва.

2. Уважно переглянути зображення і обрати зайве серед засобів образотворчого мистецтва.

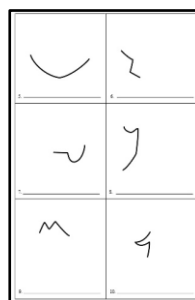
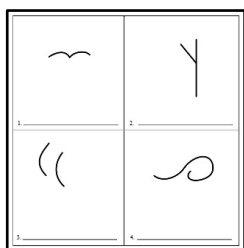
Оцінювання: за кожен правильну відповідь дитина отримує 10 балів (правильна відповідь №3 – в першому завданні, №4 – в другому завданні). 20

балів. Високий рівень показника уявлення про види образотворчого мистецтва і його засоби – дошкільник вільно орієнтується в матеріалах образотворчого мистецтва, розуміє особливості і призначення його засобів, тлумачить зміст зображених творів образотворчого мистецтва, характеризує художній образ, виявляє багатий запас вражень від навколишнього світу, емоції у сприйнятті образу. 10 балів. Середній рівень показника уявлення про види образотворчого мистецтва і його засоби – дошкільник виявляє невпевнені уявлення про види і матеріали образотворчого мистецтва, тлумачить зміст зображених творів образотворчого мистецтва за допомогою вихователя, частково характеризує художній образ, виявляє середній запас вражень від навколишнього світу, не яскраві емоції у сприйнятті образу. 0-9 балів. Низький рівень уявлення про види і матеріали образотворчого мистецтва – дитина має обмежені уявлення про види і матеріали образотворчого мистецтва, плутається у тлумаченні змісту зображених творів образотворчого мистецтва, виявляє труднощі в характеристиці художнього образу, не виявляє запасу вражень від навколишнього світу і емоцій у сприйнятті образу.

III. Тест П. Торренса «Закінчи малюнок» (модифікований для створення художнього образу). Мета: визначення рівнів розвитку уяви, фантазії, здатності до самовираження засобами образотворчого мистецтва.

Група _____. Дата проведення _____. Час на виконання – 15 хв.

Тест модифіковано з метою дослідження рівнів мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку за продуктивним критерієм. З цією метою дітям пропонується для дослідження обрати: художній матеріал (гуаш, акварель, олівці, фломастери, пастель, кольорові ручки); один із 10 варіантів (запропонованих П. Торренсом) площинної форми (на колі, на прямокутнику, на квадраті, на смужці) з незакінченим зображенням. Тест проводиться фронтально. Завдання: домалюй незакінчену фігуру і перетвори її на художній образ; доповни створений образ деталями; придумай цікаву назву для своєї роботи і презентуй її.

Рівень сформованості мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку оцінюється за 30-бальною шкалою: 30 балів – високий рівень здатності дитини до самовираження засобами образотворчого мистецтва, дитина виявляє здатність до самостійного створення художнього образу, вияву фантазії, уяви, творчої активності. 20 балів – середній рівень здатності дитини до самовираження засобами образотворчого мистецтва, дитина виявляє здатність до створення художнього образу при частковому стимулюванні вихователя, динамічність уяви, фантазії, часткову активність у творчій діяльності. 10-0 балів – низький рівень здатності дитини до самовираження засобами образотворчого мистецтва, дитина виявляє здатність до створення художнього образу тільки за допомогою вихователя, слабо виявляє при цьому уяву, фантазію, не виявляє активності у творчій діяльності.

IV. Бесіди про мистецтво. Бесіда № 1 Про мистецтво. 1. Як розповісти казку без слів. 2. Які матеріали можна використати для малювання. 3. Який матеріал можна замінити на інший так, щоб на малюнку цього ніхто не помітив. 4. Коли б не було фарб, чим можна ще малювати. 5. Що могло статися перед тим, коли художник почав малювати картину. Бесіда № 2. Що зображено на картині (розглядання картини). 1. Хто (що) зображено на картині. 2. Хто що робить або що відбувається. 3. Якого кольору найбільше. 4. Яка форма переважає. 5. На кого схожий той чи інший персонаж. 6. У який час відбувається дія на картині. 7. За якими ознаками розуміємо: що відбувається на картині. Бесіда № 3. Ставлення до твору мистецтва (картини, малюнку). 1. Що сподобалося/не сподобалося на картині. 2. Чому сподобалося / не сподобалося. 3. Що здивувало на картині. 4. Що розсмішило / засмутило на картині. 5. Який настрій у тебе викликає ця картина. Чому, поясни.

V. Програма спостереження за дітьми середнього дошкільного віку у процесі зображувальної діяльності. Об'єкт: мистецько-творча компетентність середніх дошкільників. Метою даної програми є спостереження за зображувальною діяльністю дітей середнього дошкільного віку як засіб розвитку мистецько-творчої компетентності. Завдання: визначити показники мистецько-творчої компетентності, які діти проявили під час заняття та визначити вид зображувальної діяльності дітей; відмітити, що дітям вдалося, а що ні; визначити причини невдач та зробити загальний висновок по конкретному виду зображувальної діяльності. Хід заняття. Фрагмент Картини Зимовий пейзаж. Висновок. Сприймають мистецький твір з позиції краси. Виявляють себе емоційне сприйнятливим та естетично чуйним

цінителем та виконавцем. Володіють комунікативними навичками спілкування з приводу змісту і краси твору, його засобів.

Протокол спостереження.

Дата _____.
 ЗДО _____.
 Вихователь _____.
 Група _____.
 Тема заняття _____.
 Завдання заняття _____.
 Мета спостереження _____.
 Хід заняття _____.

Показники мистецько-творчої компетентності дітей середнього дошкільного віку	Наявність даних показників (+, -, ±)	Вид зображувальної діяльності	Що вдалося дітям	Що не вдалося дітям	Причини невдач дітей	Висновки
Сприймають мистецький твір з позиції краси.						
Виявляють себе емоційно сприйнятливим, естетичне чуйним цінителем та виконавцем.						
Володіють комунікативними навичками спілкування з приводу змісту та краси твору, його засобів виразності.						
Наслідують мистецькі зразки.						
Систематизують та деталізують зміст зображувальної діяльності.						
Координують рух руки у відповідності з характером створюваного образу.						
Самостійно визначають задум і зберігають його протягом роботи.						
Роблять спроби розрізнити реальний світ і світ фантазій у творах мистецтва.						
Інтегрують у творчих завданнях власні інтереси, уподобання, цінності.						
Прагнуть рефлексувати стосовно вла						

-сного мистецького досвіду.						
Виявляють художню активність як складову особистісної культури.						

VI. Геометричний тест. Мета: діагностика творчого розвитку. Інструкція: На аркуші зображені геометричні фігури: квадрат, трикутник, коло. Домалюйте так, щоб вийшло цілком осмислене зображення якогось елемента. Причому домальовування можна проводити, як у середині контуру постаті, так й за її межами незалежно від зручного для дитини розвороту аркуша й зображення постаті. Якість малюнків з погляду їх художності, дотримання пропорцій тощо під час аналізу до уваги не береться, бо у першу чергу нас цікавить сам задум композиції, розмаїття виникаючих асоціацій, принципи втілення творчого задуму.

Аналіз результатів. Усі роботи дітей можна поділити 4 групи: 1 група – оригінальні зображення переважають у всіх 3х випадках; 2 група – оригінальні зображення у 2х випадках; 3 група – оригінальні зображення в одному випадку; 4 група – немає оригінальних зображень.

VII. Казковий тест. Мета-діагностика розвитку уяви. Дітям читають початок незнайомої казки. Далі, по ходу казки, вихователь робить перерви, щоб пофантазувати з дітьми. Ставляться питання щодо того, що може статися далі, які можуть бути наслідки подій, слів, вчинків, що можуть подумати герої казки тощо. Вихователь уважно стежить за ходом думки дітей, спонукає дітей давати не один варіант відповіді. Можна читати казку в кілька етапів. Після закінчення казки вихователь оцінює розвиток уяви в кожної дитини, керуючись питаннями: Чи активно дитина включається в процес уяви? Чи пропонує вона незвичайні та оригінальні ідеї розвитку сюжету? Скільки ідей може дати на одне питання? Скільки часу зайняв казковий тест? Чи сподобалася така робота дитині? Які труднощі вона відчував? Оцінка. Дитина, яка активно включається в процес фантазування, докладно і чітко формулює свої ідеї, які розвивають сюжет казки. Вона активна в діалозі, задає уточнюючі питання. Може докладно описати нові об'єкти або зміст казки. Придумує нових героїв, змінює напрямок сюжету. Пам'ятає все, що придумала сама. При розповіді використовує міміку й жести, мовну виразність.

Результати констатувального тестування дітей

Таблиця Д2.3

Результати констатувального тестування дітей групи №1

№	Прізвище, ім'я дитини	№ завдання/оцінка							Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	
1	Андрієнко Василь	0	0	+	+	+	0	+	В
2	Аверченко Микола	0	0	0	-	-	-	-	Н
3	Вареник Олексій	0	0	-	-	0	0	0	С
4	Васильченко Надія	-	0	-	0	-	0	-	Н
5	Демченко Микита	-	0	0	0	0	-	0	С
6	Жоха Вероніка	0	+	+	+	0	+	+	В
7	Жезмер Владислав	0	0	0	0	0	0	-	С
8	Іваненко Людмила	0	-	0	0	-	-	0	С
9	Калиниченко Костянтин	+	0	+	+	+	0	+	В
10	Кулинич Мирослава	0	0	0	-	-	-	-	Н
11	Курченко Максим	0	0	0	-	-	0	-	С
12	Липова Валентина	0	-	0	-	0	0	0	С
13	Луценко Ангеліна	0	-	-	-	-	0	0	Н
14	Мирошніченко Артем	0	0	0	0	0	-	-	С
15	Мосієнко Станіслав	-	0	0	0	0	-	0	С
16	Мудрик Євген	-	-	0	0	-	-	0	Н
17	Рибалко Владислава	+	0	+	+	0	+	0	В
18	Стеценко Галина	-	0	0	0	0	-	0	С
19	Сущенко Діана	0	0	-	-	0	0	0	С
20	Уманська Поліна	-	-	-	0	0	-	-	Н
21	Уманська Софія	0	0	0	-	0	-	0	С
22	Шамота Аліна	-	-	0	-	0	0	0	С
23	Шкилько Роман	-	0	-	-	0	0	-	Н

Таблиця Д2.4

Результати констатувального тестування дітей групи №2

№	Прізвище, ім'я дитини	№ завдання							Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	
1	Бондаренко Тетяна	0	0	-	-	0	-	-	Н
2	Бузько Мирослава	0	0	+	+	+	+	0	В
3	Бражник В'ячеслав	0	0	-	-	0	0	0	С
4	Безверха Лариса	-	0	-	0	-	0	-	Н
5	Васильченко Денис	-	0	0	0	0	-	0	С
6	Вітковська Тамара	0	+	+	+	+	+	0	В
7	Вуличенко Володимир	0	0	-	0	0	0	-	С
8	Гриценко Олена	0	0	+	0	+	+	+	В
9	Грушко Ярослав	0	-	-	0	0	0	0	С
10	Запрудний Ігор	0	0	0	0	0	-	0	С
11	Каленик Маргарита	0	-	0	0	0	-	-	С
12	Каленик Микола	0	-	0	-	0	0	-	С
13	Колесник Катерина	0	-	0	-	-	0	-	Н
14	Левченко Олександр	0	-	-	0	-	0	0	С
15	Ляшенко Арсеній	0	-	-	-	0	-	0	Н
16	Мельник Светлана	0	-	0	-	0	0	-	С
17	Мирошник Дмитро	0	-	0	-	-	0	0	С
18	Савченко Роман	+	+	0	0	+	+	+	В
19	Скорик Юрій	0	-	0	-	0	0	0	С
20	Теслюк Катерина	0	-	-	-	0	0	-	Н
21	Теслюк Людмила	0	0	-	-	-	0	-	Н
22	Хоменко Галина	0	-	0	-	0	0	-	С
23	Христофоров Семен	0	+	+	+	+	0	+	В

Результати контрольного тестування дітей

Таблиця Д2.7

Результати контрольного тестування дітей експериментальної групи

№	Прізвище, ім'я дитини	№ завдання							Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	
1	Андрієнко Василь	+	+	+	+	+	0	+	В
2	Аверченко Микола	0	0	0	-	-	-	-	Н
3	Вареник Олексій	0	0	+	+	0	+	+	В
4	Васильченко Надія	0	0	0	0	0	0	-	С
5	Демченко Микита	-	0	0	0	0	-	0	С
6	Жоха Вероніка	0	+	+	+	0	+	+	В
7	Жезмер Владислав	0	+	+	0	0	+	+	В
8	Іваненко Людмила	0	-	0	0	-	-	0	С
9	Калиниченко Костянтин	+	0	+	+	+	0	+	В
10	Кулинич Мирослава	0	0	0	0	0	0	0	С
11	Курченко Максим	0	0	0	0	0	0	-	С
12	Липова Валентина	0	+	+	+	+	+	+	В
13	Луценко Ангеліна	0	-	0	0	-	0	0	С
14	Мирошніченко Артем	+	+	0	+	+	+	+	В
15	Мосієнко Станіслав	-	0	0	0	0	-	0	С
16	Мудрик Євген	0	0	0	0	-	-	0	С
17	Рибалко Владислава	+	+	+	+	0	+	0	В
18	Стеценко Галина	-	0	0	0	0	-	0	С
19	Сущенко Діана	0	0	-	-	0	0	0	С
20	Уманська Поліна	-	-	-	0	0	-	0	Н
21	Уманська Софія	0	0	0	+	+	+	+	В
22	Шамота Аліна	0	0	0	0	0	0	0	С
23	Шкилько Роман	-	0	0	0	0	0	-	С

Таблиця Д2.8

Результати контрольного тестування дітей контрольної групи

№	Прізвище, ім'я дитини	№ завдання							Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	
1	Бондаренко Тетяна	0	+	+	+	+	0	+	В
2	Бузько Мирослава	0	0	-	-	0	-	-	Н
3	Бражник В'ячеслав	0	0	+	+	+	+	0	В
4	Безверха Лариса	0	0	-	-	0	0	0	С
5	Васильченко Денис	-	0	-	0	-	0	-	Н
6	Вітковська Тамара	+	+	0	0	+	+	+	В
7	Вуличенко Володимир	0	+	+	+	+	+	0	В
8	Гриценко Олена	0	0	-	0	0	0	-	С
9	Грушко Ярослав	0	0	+	0	+	+	+	В
10	Запрудний Ігор	0	-	-	0	0	0	0	С
11	Каленик Маргарита	0	0	0	0	0	-	0	С
12	Каленик Микола	0	-	0	0	0	-	-	С
13	Колесник Катерина	0	-	0	-	0	0	-	С
14	Левченко Олександр	0	-	0	-	-	0	-	Н
15	Ляшенко Арсеній	0	-	-	0	-	0	0	С
16	Мельник Светлана	0	0	0	0	0	-	0	С
17	Мирошник Дмитро	0	-	0	-	0	0	-	С
18	Савченко Роман	0	-	0	-	-	0	0	С
19	Скорик Юрій	+	+	0	0	+	+	+	В
20	Теслюк Катерина	0	-	0	-	0	0	0	С
21	Теслюк Людмила	0	-	-	-	0	0	-	Н
22	Хоменко Галина	0	0	-	-	-	0	-	Н
23	Христофоров Семен	0	-	0	-	0	0	-	С

Заняття з образотворчого мистецтва в експериментальній групі

I. Вересень 2023.

1. «Вам, малюки, фарби і олівці» (планується два заняття: перше – малювання олівцями, друге – фарбами). 1. Малювання олівцями. Програмовий зміст. Створювати у дітей інтерес до малювання кольоровими олівцями, розвивати задум, зображати круглі форми. Матеріал. Петрушка, мольберт, лист паперу (30Х40 см), папір альбомного формату. Попередня робота. Ігри з кульками, м'ячами. Розгляд ілюстрацій в книгах, альбомів для розфарбовування. Методика проведення заняття. З'являється Петрушка (іграшкою керує вихователь) і звертається до дітей: «Здрастуйте, діти, я прийшов до вас в гості і приніс подарунки». Стіл, на якому лежать олівці, накритий серветкою. Петрушка піднімає серветочку, бере коробку: «Дітки, подивіться, яка красива коробочка. А що в ній, хто знає? (Грмить нею, прислухається, відкриває коробку і дістає з неї олівець.) А ви знаєте, що це за паличка, для чого вона потрібна? (Бере олівець і малює невігостреним кінцем.) Щось у мене нічого не виходить, хто покаже, як треба малювати?» Дитина малює на мольберті. Петрушка задоволений і сам повторює рухи олівцем. Пропонує всім дітям помалювати олівцями: «Я люблю грати кульками, намалюйте багато різноколірних куль». Діти малюють великі і маленькі кулі і показують їх Петрушці.

2. Малювання фарбами. Програмовий зміст. Продовжувати розвивати задум, передавати круглі форми колірною плямою, контуром. Матеріал. Петрушка, мольберт, лист паперу (30Х40 см), папір альбомного формату, фарби різних кольорів, пензлі. Попередня робота. Малювання поза заняттями. Розгляд ілюстрацій. Методика проведення заняття. З'являється Петрушка: «А у мене для вас є ще подарунок. (Показує пензлики.) Подивіться, яка довга паличка, а на кінці її хвостик, як у мене пензлик на ковпачку. Як називається ця паличка? А що нею треба робити? (Проводить сухим ворсом.) Допоможіть мені, хлоп'ята. Тут, в банках, щось лежить. Як ви думаєте, що це? (Діти відповідають.) Правильно, фарба, намалюйте яскравою фарбою м'ячі». Дитина малює на мольберті. Потім всі діти малюють фарбами на своїх листках. Петрушка дуже задоволений, що у нього так багато різноколірних м'ячів. «Вам, малюки, я дарую і фарби, і олівці, вчіться ними малювати», - весело говорить Петрушка.

3. «Як у нашого крильця посадили дерева». Програмовий зміст. Виховувати у дітей любов до природи, пошану до праці, бажання брати в ній участь, передати образ дерева з тонким стовбуром, гілками, листям. Матеріал. Папір в чверть альбомного листа, кольорові олівці. Попередня робота. Спостереження за посадкою дерев, участь в цьому дітей. Розгляд ілюстрацій. Малювання на землі. Методика проведення заняття. Вихователь розповідає про те, що восени люди садять деревця і діти допомагають дорослим доглядати за ними, поливати. Потім педагог пропонує кожному подумати і намалювати, яке деревце він хотів би посадити. «Деревце садять тонке, у нього зовсім мало гілок, листя», - говорить педагог, звертає увагу на характер ліній, контур гілок.

4. За задумом. Програмовий зміст. Розвивати у дітей уміння передавати свої враження, отримані раніше, виховувати самостійність в створенні образу. Матеріал. Папір альбомного формату для малювання фарбами, папір в половину альбомного листа для малювання олівцями, фарби, кольорові олівці. Попередня робота. Розгляд альбомів для розфарбовування. Методика проведення заняття. Вихователь запрошує на заняття Петрушку, і діти розповідають йому, що вони уміють малювати, самі вибирають матеріал (олівці або фарби). На закінчення Петрушка разом з дітьми розглядає малюнки.

II. Жовтень 2023.

1. «Радісна осінь». Програмовий зміст. Розвивати у дітей естетичне сприйняття, бажання передати красу осінньої природи, самостійно розташовувати зображення на аркуші паперу. Матеріал. Ілюстрації (дві), папір альбомного формату (блакитна, сіра), фарби, пензлів. Попередня робота. Спостереження у природі, збір листя, перегляд ілюстрацій. Методика проведення заняття. Вихователь перед малюванням показує дітям ілюстрації, в яких художник виразно передає осінні дерева, листя на землі. «Осінь називають золотою, яскравою, радісною», - говорить педагог і пропонує дітям намалювати яскраву осінь. Тих, хто ще не опанував прийомами малювання, вихователь просить показати, як тримати пензлик, як проводити нею. Діти малюють спочатку сухим пензлем. Педагог нагадує, як набирати фарбу. «Ось листочок впав на доріжку, а ось ще, ще, вітерець їх підганяє», - говорить вихователь в процесі малювання. Всі малюнки розміщують на стенді. Це допомагає краще розглянути їх, порівняти, де листя багато, мало.

2. «Мешканці осіннього лісу». Програмовий зміст. Розвивати у дітей задум, продовжувати зміст попереднього заняття, діти зображають тварин за бажанням (їжака, зайчика, ведмедика). Матеріал. Малюнки попереднього заняття, фарби різних кольорів, пензлі. Попередня робота. Розгляд

ілюстрацій, альбомів для розфарбовування. Методика проведення заняття. Вихователь розкладає малюнки минулого заняття на одному із столів, пропонує дітям знайти свої роботи і доповнити їх — намалювати тих, хто живе в цьому лісі. Вихователь заохочує прагнення дітей вносити новий зміст. Діти можуть спочатку закінчити зображення кущів, дерев, потім малюють їжачка з яблуками на голках, зайчика тощо. На закінчення всі розглядають роботи.

3. «Сарафан для мотрійки». Програмовий зміст. Розвивати у дітей відчуття кольору, самостійно прикрашати силует сарафана, розташовувати зор по всьому силуету або внизу по краю. Матеріал. Викрійки сарафанчиків з кольорового паперу, фарби різних кольорів, пензлів. Попередня робота. Розгляд зорів на одязі, альбомів для розфарбовування. Методика проведення заняття. Звернути увагу дітей на красу одягу (узори на платтях у дівчаток, нарядні сарафани на матрешках), розглянути їх. На прохання вихователя діти знаходять в групі предмети, які прикрашені зором. Після цього вони малюють узори на сарафанчиках матрешок, розглядають, які вийшли узори, вибирають ті, які їм більше сподобалися. Методика проведення заняття. Вихователь на двох мольбертах пропонує дітям виконати святкову прикрасу: одна група дітей малює яскравими фарбами кулі або квіти (за бажанням), а інша — розвішує (наклеює) на лініях, вказаних вихователем, різноколірні прапорці. Всі милуються святковою прикрасою.

III. Листопад 2023.

1. «Сумна осінь». Програмовий зміст. При зображенні осені учити дітей розуміти, чому її називають сумною, передавати це в малюнку, використовуючи неяскраві фарби. Матеріал. Малюнки «Золота осінь», сірий папір альбомного формату, фарби (чорна, темно-зелена, коричнева, синя), пензлі. Попередня робота. Спостереження природи під час осені. Розгляд ілюстрацій в книгах. Малювання у вільний від занять час. Методика проведення заняття. Вихователь пропонує підійти до вікна, подивитися на дерева, кущі (на них немає листя). Показує дітям яскраві малюнки ранньої осені: «Скажіть, хлоп'ята, ця осінь сумна або радісна.— Діти відповідають.— Правильно, зараз золота, яскрава осінь. Її треба малювати радісними фарбами. А цими фарбами (показує сіру, коричневу) яку осінь можна малювати?» Діти відповідають. Педагог пропонує намалювати сумну осінь. Діти малюють дерева, кущі, зовсім мало листя. В кінці заняття вихователь разом з дітьми переглядає малюнки і знову порівнює їх з тими, які були виконані раніше. «Ось яка буває різна осінь: радісна і сумна», - узагальнює вихователь.

2. «Лісові звіри в осені». Програмовий зміст. Розвивати у дітей задум, закінчувати малюнок зображенням звірів (за бажанням), розвивати здатність порівнювати малюнки, знаходити в них нові деталі, використовувати отримані навички, уміння в (малюванні фарбою). Матеріал. Малюнки дітей із зображенням сумної осені, фарби, пензлі. Попередня робота. Розгляд ілюстрацій, малюнків. Методика проведення заняття. Вихователь питає, хто живе в лісі, і просить намалювати звірів на своїх малюнках сумної осені. Нагадує, кого можна намалювати: «Звірі готуються до зими, в лісі можна зустріти їжака, зайчика, лисицю, ведмедя, вовка». Діти за бажанням малюють звірів.

3. «Пташиний будинок». Програмовий зміст. Закріплювати у дітей знання про те, що оточує, учити передавати в малюнку нескладний сюжет. Матеріал. Чотири листи, фарби гуаш, пензлі двох розмірів (тонкі і товсті). Попередня робота. Розгляд картин, ілюстрацій і читання художньої літератури про домашніх тварин і птахів. Методика проведення заняття. Вихователь звертається до дітей: «Хто скаже, де живуть кури, качки, гуси? Як називається їх будинок? (Діти відповідають.) Правильно, пташник. Послухайте музику (Виконується запис музики «Пташиний будинок»). Чий голоси ви впізнали? Качок, гусей, півника, курочки. Всі птахи прокинулися вранці і пішли гуляти, вийшла курочка і стала кликати своїх курчат. (Пропонує роль курочки дівчинці. Діти надягають шапочки курчат. Звучить п'єса В. Герчик «Курочка». Діти ходять — «курчата шукають зернятка, черв'ячків, п'ють воду, ляскають крилами»). Ось які хороші курчата. А зараз підійдіть до столів і подивіться – там намальований пташиний будинок. А ось і півник заспівав. (Пропонує дитині наклеїти силует.) Ось гусаки пішли один за одним, качата йдуть за качкою. (Діти наклеюють силуети.) На огорожі курочки і півник сидять і дивляться: кого ж курочка зве. Напевно, курчат, а їх немає. Давайте ми їх намалюємо. Вони шукають зерна, нахилили головку, п'ють воду». Діти малюють на мольберті і на своїх листах паперу. При розгляді робіт вихователь звертає увагу на різні положення курчат (ляскають крилами, шукають зернятка тощо).

IV. Грудень 2023.

1. «Зимові дерева». Програмовий зміст. Виховувати у дітей любов до природи, розвивати естетичне сприйняття, учити передавати контрастні поєднання колірних плям, ліній, красу зимових дерев. Матеріал. Малюнки із зображенням осіннього лісу, папір (сірий, блакитний) альбомного формату, фарби (біла, чорна, коричнева, зелена). Попередня робота.. Спостереження зимових дерев. Розгляд ілюстрацій. Методика проведення заняття. Вихователь пропонує подивитися з вікна на дерева, питає, якими вони стали

(зовсім немає листя, сніг лежить на гілках). Звертає увагу дітей на малюнки осіннього лісу, виконані раніше (на деревах листя різного кольору). Пропонує намалювати зимовий ліс: дерева з темними стовбурами, куші, на землі сніг.

2. «Лісова Снігуронька». Програмовий зміст. Викликати у дітей інтерес до казкового образу, прагнення передати його в малюнку використовувати м'які, ніжні кольори для передачі образу Снігуроньки. Матеріал. Малюнки зимового лісу, статуетка Снігуроньки, фарби холодних тонів, кисті. Попередня робота. Розгляд ілюстрацій до оповідання «Снігуронька». Малювання на снігу. Методика проведення заняття. Малюнки із зображенням зимового лісу, вихователь ставить так, щоб всім було видно: «Подивіться, як тихо в зимовому лісі, нікого не немає. Одні сліди на снігу та звірятка сховалися за деревами. Тихо-тихо в лісі. Чуєте, скрипнув сніжок, хтось йде по лісу. (Із-за ширми з'являється Снігуронька — іграшка або її силует, намальований вихователем.) Чому її звать Снігуронькою?» — питає педагог. Непомітно Снігуронька знову йде за ширму. Вихователь пропонує дітям намалювати Снігуроньку, вибрати для цього потрібні кольори фарб. Заохочує прагнення дітей внести щось своє в образ Снігуроньки. На закінчення діти розглядають роботи, називають, яка Снігуронька більше всіх схожа на сніжну дівчинку і чому.

V. Січень 2024.

1. За задумом. Програмовий зміст. Учити дітей передавати враження новорічного свята, розвивати уяву, задум, використовувати яскраві кольори фарб. Матеріал. Папір альбомного формату, фарби, пензлі. Попередня робота. Бесіди з дітьми про свято. Розгляд ілюстрацій. Методика проведення заняття. Вихователь пропонує дітям пригадати, що їм особливо сподобалося на святі, що вони хотіли б намалювати. Заохочує самостійність при виборі змісту, фарб. В кінці всі розглядають малюнки. Діти розповідають, що вони зобразили.

2. «Сніг, сніг кружляється, біла вся вулиця». Програмовий зміст. Підводить дітей до передачі нескладного сюжету, місця дії, малювати за бажанням будинок, деревце, ялиночку, огорожу, лавку біля будинку, самостійно користуватися фарбами, пензлем. Матеріал. Папір блакитний, сірий, фарби, пензлі. Попередня робота. Спів пісні про зиму. Спостереження на вулиці. Методика проведення заняття. Вихователь співає з дітьми пісню «Сніг» М. Раухвергера. Пропонує подивитися, як багато снігу на будинках, деревах. Просить намалювати сніжну вулицю. Діти залежно від умінь зображають 2-3 предмети (за бажанням). Всі малюнки розставляють на стенді, виходить панорама «Біла вся вулиця».

3. «Петриківський розпис для серветок». Програмовий зміст. Розвивати у дітей відчуття кольору, уміння порівнювати узор за кольором, вибирати найбільш красиві, прикрашати узором серветку, використовуючи елементи петриківського розпису (пересічні лінії, мазання). Матеріал. Роботи по аплікації (чашки з блюдцями), квадрати білого паперу (20х20 см), фарби, пензлі. Попередня робота. Розгляд петриківського розпису. Методика проведення заняття. Вихователь пояснює дітям: «Щоб було красиво, приємно пити чай, чашки з блюдцями ставлять на серветки». Пропонує їх намалювати, прикрасити узором. Показує 2-3 серветки, прикрашені петриківським узором, на них прикріплює силуети чашок з блюдцями. На прохання педагога діти малюють узор з пересічних ліній, а в клітинках наносять мазки, крапки (за бажанням). Після малювання всі розглядають серветки. Коли фарба висохне, можна поставити на серветки чашки, помилуватися ними.

4. «Казкові квіти». Програмовий зміст. Розвивати у дітей уяву, учити помічати особливості казкового образу, його відмінність від реального, використовувати знайомі прийоми малювання фарбами. Матеріал. Малюнки, фарби, пензлі. Попередня робота. Розгляд малюнків в книгах казкового змісту. Малювання узорів поза заняттями. Методика проведення заняття. Вихователь показує зображення реальної квітки і казкової, питає, чим вони відрізняються, просить вибрати казкову квітку і описати її. «Квітка . яскрава, незвичайної форми», - говорить педагог і пропонує намалювати яскравими фарбами казкову квітку.

VI. Лютий 2024.

1. «Хуртовина». Програмовий зміст. Розвивати у дітей спостережливість, естетичне сприйняття, помічати красу ритмічно падаючих сніжинок, зображати сніг всім пензлем, учити бачити виразність малюнка, виконаного одним кольором. Матеріал. Папір (блакитна, сіра, синя), фарби (можна розкласти по столах рожево-білу, блідо-голубу), пензлі. Попередня робота. Розгляд ілюстрацій. Спостереження за природою в різний час дня (зміна кольору снігу). Методика проведення заняття. Вихователь показує дітям ілюстрації із зображенням засніженого лісу, яскравого, сонячного зимового дня. «Скажіть, діти, - говорить педагог, - чому сніг різного кольору? Як ви думаєте, тут зображений ранок або вечір?» Хлоп'ята відповідають. Вихователь пропонує намалювати снігопад (коли багато снігу, все стає казково білим). Діти малюють, самостійно придумуючи зміст малюнка. Педагог заохочує прагнення дітей використовувати різні прийоми малювання пензлем: кінцем, зображаючи гілки; всім ворсом (покриваючи

фарбою великі площини листа) землю, товстий стовбур дерева. У кінці роботи розташовують так, щоб вийшла картина зимового снігопаду.

2. «Ведмедик веселий, ведмедик сумний». Програмовий зміст. Виховувати у дітей доброзичливе відношення до персонажа, бажання додати образу настрій: сумне — опущені кути губ; веселе — губи підведені або витягнуті в усмішці. Матеріал. Ілюстрації із зображенням ведмедика веселого і сумного, кольорові олівці, папір в половину альбомного листа. Попередня робота. Розгляд ілюстрацій. Малювання смішних чоловічків. Методика проведення заняття. Вихователь пропонує дітям подивитися один на одного і посміятися, звертаючи увагу, як міняється вираз обличчя. Пропонує кому-небудь показати, якою буває людина, коли сумує. Після цього діти розглядають картинки із зображенням веселих і сумних осіб. Педагог просить показати, на якій картинці ведмедик (зайчик) сумний, на який веселий, чому вони так думають. Пояснює: «Коли ведмедик сміється, куточки рота підняті вгору або розтягнуті в усмішці, а коли він сумний, куточки рота опущені». Діти малюють ведмедика веселого або сумного. На закінчення вихователь розглядає з дітьми малюнки, питає, чому ведмедик такий сумний або веселий (за бажанням). Діти придумують розповідь. Бесіди по малюнках продовжуються і поза заняттями.

3. «Візерунок для казкового птаха». Програмовий зміст. Викликати у дітей інтерес до казкових образів, прагнення прикрасити фігурку елементами узору (крапками, мазками, смужками), акуратно користуватися пензлем. Матеріал. Малюнки із зображенням золотої осені, казкового саду, фігурки птахів (побілені), фарби, пензлі. Попередня робота. Розгляд ілюстрацій в книгах, знаходити реалістичні і казкові зображення. Методика проведення заняття. Вихователь показує 2—3 малюнки реалістично зображеного лісу (осінні роботи дітей) і 2—3 роботи казкового саду. Питає, в якому лісі краще жити казковому птахові, чому. На стенді залишаються малюнки казкового саду. Потім педагог показує птахів, яких хлоп'ята ліпили по мотивах народної іграшки, питає, казкові вони чи ні, як можна зробити, щоб вони стали казковими, звертає увагу на яскраві тони фарб. Вихователь прагне, щоб діти самі відповіли на ці питання. Потім роздає фігурки птахів і пропонує прикрасити їх так, щоб вони були казковими і могли жити в казковому саду. Діти розфарбовують фігурки, які вони наперед (у вільний від занять час) побілили. Готові роботи встановлюють на тлі малюнків казкового саду (склеєних у вигляді ширми).

VII. Березень 2024.

1. За задумом. Програмовий зміст. Учити дітей самостійно вибирати зміст, розташовувати предмети, передавати нескладний сюжет, акуратно

зафарбовувати, використовуючи прийоми штрихування зверху вниз, зліва направо. Матеріал. Кольорові олівці, папір в половину альбомного листа. Попередня робота. Розгляд ілюстрацій, своїх малюнків. Малювання у вільний від занять час. Методика проведення заняття. Вихователь питає дітей, що вони навчилися малювати, які малюнки їм хотілося б виконати для подарунка мамі, бабусі, сестрі, товаришеві. В кінці заняття діти розповідають про зміст своїх робіт.

2. «Розпис петриківської іграшки (птаха)». Програмовий зміст. Розвивати у дітей естетичне сприйняття, відчуття кольору, уміти кінцем кисті наносити крапки, всім пензлем малювати кружечки, дуги, кільця, смужки. Матеріал. Побілені фігурки птахів, петриківська іграшка, фарби, кисті, силуети фігурок птахів, вирізані з білого паперу. Попередня робота. Розгляд іграшок, ілюстрацій. Малювання поза заняттями. Методика проведення заняття. Вихователь просить дітей знайти своїх птахів, питає, для чого їх пофарбували білою фарбою. Уточнює відповіді: «На білому фоні яскраві фарби виглядатимуть найсвятковіше». Потім діти розглядають узор на петриківській іграшці. На окремому листі проводять лінію, малюють круг, ставлять крапку. Вихователь показує прийоми малювання на мольберті. Тим, кому важко прикрашати узором форму, можна дати вирізаний з паперу силует птаха. Розфарбовувати об'ємну форму можуть діти, які краще володіють прийомами декоративного малювання.

3. «Весна, струмочки, сонце яскраво світить». Програмовий зміст. Виховувати у дітей естетичне сприйняття, любов до природи, прагнення передавати її в малюнку, розташовувати малюнок на широкому просторі листка, використовувати різні прийоми малювання (всією кистю, пензлем). Матеріал. Папір альбомного формату, фарби, пензлі. Попередня робота. Спостереження за природою, струмочками. Розгляд ілюстрацій, картин. Методика проведення заняття. Вихователь показує ілюстрації із зображенням ранньої весни (струмочки на землі, яскраве сонце, молода зелень), пропонує пригадати малюнки зимових дерев (показує 3—4 малюнки). Після цього діти зображають дерева навесні (подекуди лежить сніг на землі). На закінчення діти самі відзначають малюнки, найбільш вдалі за змістом.

VIII. Квітень 2024.

1. «Чому мотрійка сумна?». Програмовий зміст. Виховувати у дітей позитивне відношення до образу, передавати характерні риси персонажа, використовувати прийоми петриківського розпису для прикраси спідниці матрешки (малювати кільця, кружечки, крапки). Матеріал. Два зображення матрешок з різним виразом облич, фарби, пензлі. Попередня робота. Розгляд петриківських іграшок. Ігри з матрешками. Методика проведення

заняття. Вихователь робить два зображення матрешки: у однієї спідниця яскрава з петриківським узором, у іншої узору немає; вираз обличчя у однієї веселий, у іншої сумний. У сумної матрешки наклеєна кишенька, в яку в кінці заняття треба вставити лист паперу з яскравим узором і кружок з веселим виразом обличчя. Діти розглядають два зображення, говорять, чому одна матрешка весела, а інша сумна. Пояснюють, що треба прикрасити їй сарафан. Вихователь пропонує зробити яскравий малюнок тканини, з якого можна зшити матрешці сарафан. Діти малюють петриківський узор на квадратному листі паперу. В кінці вибирають, який узор краще підійде матрешці. Вихователь по черзі вставляє в кишеньку різні варіанти узорів, замінює кружок з веселим виразом обличчя.

2. «Веселка над річкою». Мета: ознайомлення з нетрадиційною технікою малювання аквареллю по мокрому паперу. Розширювати знання про властивості вологого паперу, про змішування акварельних фарб. Розвивати спостережливість, творчу уяву, естетичні почуття, збуджувати бажання відтворювати красу на папері доступними засобами. Обладнання: аркуші паперу, акварель, пензлі, ємкості з водою, серветки, поролонові губки для змочування паперу; іграшки-качєнята за ширмою. Матеріал: зразки робіт, виконаних у техніці «акварель по мокрому паперу» (пейзажі); 2 натюрморти «Квіти», виконані в різних техніках для порівняння. Хід заняття: - Сьогодні, діти, ми з вами будемо малювати. У вас на столиках є все необхідне: фарби, пензлі... Ой, а де ж папір? (Чути голос качєнят за ширмою). - Це ми взяли ваші аркуші! Ми хотіли попросити свою маму, щоб вона і нам купила папір для малювання. Але були необережними, і розсипали папірці прямо у воду. Тепер ви не зможете малювати, бо ваші аркуші промокли! Вибачте, нам дуже шкода! - Не треба засмучуватись, качєнята! Звичайно, не можна було брати чужі речі без дозволу, але добре, що ви це розумієте. А малювати ми зможемо і на вологому папері. Інколи художники спеціально змочують папір, щоб малюнок виглядав цікавіше. (Показую два малюнки із зображенням квітів, виконані в різних техніках) - Ось подивіться на ці роботи. Вони схожі між собою? Звичайно, схожі, тому що на них намальовані однакові малюнки, підібрані однакові кольори. А чим вони відрізняються? Один малюнок виконаний дуже чітко, а на іншому фарби розтікаються, переливаються одна в одну, контури нечіткі, ніби розмиті дощем. Саме цей малюнок був виконаний на вологому папері. (Далі виконую малюнок, супроводжуючи свої дії поясненнями) - І ми сьогодні спробуємо малювати подібним чином. А малювати ми будемо веселку, яка піднімається над річкою. Таке явище можна спостерігати після дощу, коли вся земля чиста, умита. Подивіться, як я вільними рухами малюю блакитні хвилясті лінії, і одразу над ними – обриси

зелених кущів на березі ріки. Зелена фарба трохи змішується із блакитною, і здається, що кущі і дерева відбиваються у воді. А над водою виростає веселка. Скажіть, скільки у веселки кольорів? (7) Коли ми малюємо по вологому паперу, не обов'язково використовувати для веселки усі сім кольорів. Достатньо взяти червону фарбу, потім одразу біля неї нанести жовту. Подивіться, що відбувається! На межі червоної і жовтої фарб утворилася оранжева, як у веселці! Одразу за жовтою я малюю синю і фіолетову смужки. Робити це треба дуже швидко і впритул до попереднього кольору. Тоді фарби змішуються, утворюючи додаткові кольори. А весь незафарбований простір покриваємо блакитним. Таку картину можна отримати тільки в тому випадку, якщо аркуш достатньо мокрий. В разі потреби його можна додатково зволожити, інакше фарби не будуть розтікатися і змішуватися. - А тепер спробуйте ви попрацювати фарбами на мокрому папері. (Перевіряю стан паперу у кожної дитини, в разі необхідності допомагаю зволожити.) - Ну що ж, каченята, бачите, які гарні роботи виконали наші діти! Ви можете сміливо починати вчитися малювати! І не велика біда, якщо папір змокне у воді. На вологому папері також можна творити прекрасні малюнки!

3. За задумом. Програмовий зміст. Розвивати у дітей уміння розташовувати зображення на листі паперу, використовувати отримані уміння при зафарбовуванні олівцями (у повільному і швидкому темпі), співвідносити напрям штрихів з формою предмету, його частин. Матеріал. Папір в половину альбомного листа, кольорові олівці (або кольорова крейда). Попередня робота. Розгляд малюнків. Методика проведення заняття. Запропонувати дітям намалювати олівцями те, що кожному хочеться. Вихователь стежить, щоб діти акуратно зафарбовували малюнок. Всі роботи поміщають на стенді.

ІХ. Травень 2024.

«Мій візерунок». Програмовий зміст. Розвивати у дітей відчуття кольору, композиції, самостійно розташовувати елементи узору на формі (у кутках, середині, по прямій). Матеріал. Папір різного тону, фарби. Попередня робота. Розглядання узорів. Малювання у вільний від занять час. Методика проведення заняття. Запропонувати дітям самостійно придумати узори для блюдця, серветки, килимки, використовувати різні елементи народних орнаментів. В кінці вихователь просить дітей показати композиції узору, знайти цікаві за кольором.

Інтегровані заняття з образотворчого мистецтва і народознавства для дітей експериментальної групи

1. «Чари Петриківки». Програмовий зміст: познайомити дітей з петриківським розписом, зокрема з роботами майстрині Марфи Тимченко; вправляти дітей у виконанні основних мазків різними способами (пензлем та пальцем); прилучати до споконвічних традицій українського мистецтва; розвивати мислення, креативність, допитливість; виховувати охайність, любов до рідного краю. Матеріали: репродукції картин Марфи Тимченко, вироби петриківського декоративно-прикладного мистецтва, українська піч, вишиті рушники, мольберт, фарби, палітри, пензлики, вода, вологі серветки, папір, зразок, буряк, морква, вугілля, глина, молоко, яйце. Хід заняття. I. Вступна частина. Організація дітей. Погляньте, як незвично сьогодні в нашому залі, скільки гостей зібралось у ньому. Давайте ми з вами привітаємось і подаруємо їм свої усмішки. II. Основна частина. Сьогодні я запрошую Вас до музею, де зібрано твори майстрів петриківського декоративного розпису. Слово декоративний походить від слово «декор» - прикрашати, а петриківський від назви селища, де він виник. Найвідоміші майстри живуть в селі Петриківка. З давніх давен передають з покоління в покоління свої секрети розпису, свою майстерність. Погляньте, це роботи відомої майстрині петриківського розпису Марфи Тимченко. Ця картина називається «Українське весілля». На ній художниця відобразила традиції та обряди українського народу. В центрі білим кольором зображена хата, розмальована рослинним орнаментом, з обох боків якої намальована калина. Назвіть основний колір, який використала Марфа Тищенко у своїй роботі. Інша її робота «Диво-птахи». На ній майстриня зобразила чарівних птахів серед мальовничих квітів. Погляньте, яке гарне поєднання червоних та чорних барв. Ми з вами підійшли до третьої картини. Що відбувається на цій картині? А хто думає інакше? Яка пора року зображена? Чому ви так думаєте? Які барви для цієї композиції використала майстриня? Як би ви назвали цю картину? Не здогадуєтесь? А я вам підкажу. Свою роботу Марфа Тимченко назвала «Ранок на селі». Наступний експонат нашого музею – це піч. Колись люди жили в глиняних хатах, центральне місце в яких займала піч. Вона обігрівала житло, в ній варили їсти, на ній спали. Тому люди любили і шанували піч, прикрашали її візерунками із квітів, ягід, малювали на ній півників. Соня підготувала вірш про Петриківських майстринь.

Давайте її послухаємо. Стіни в квітах, пічка квітне, Де цвітіння це привітне? Знають це старі й малі, В Петриківці, у селі. Там бабусі так малюють, Що художників дивують. Став відомим на весь світ, Той квітковий диво цвіт. А чи знаєте ви, за допомогою чого можна малювати? (Пензлики, рогозина, піпетка, та навіть пальчиками). Раніше пензлики робили з котячої шерсті, ним малювали тоненькі, немов ниточки лінії, фарби виготовляли з вугілля, сажі, соку буряка та моркви, розводили фарби молоком, додаючи яєчний жовток, щоб фарба була блискучою та яскравою. (Демонструю). Ось скільки нового та цікавого ми дізналися під час подорожі залами музею. Ми з Вами підійшли до майстерні. Тут ми спробуємо відтворити петриківські візерунки. Сідайте за столи, вдягніть нарукавники, щоб не забруднити одяг під час роботи. Давайте пригадаємо які елементи рослинного орнаменту ми зустрічали на картинах Марфи Тимченко. Як у справжньої майстрині, у мене є палітра з чарівними фарбами, кожна фарба має своє значення: Зелена – весна, добрий настрій, Жовта – сонце, осінь, урожай, Синя – небо, вода, Коричнева – дерево, Біла – чистота, Чорна – земля, Червона – вогонь, рідна домівка, кохання. Сьогодні ми з вами намалюємо гроно червоної калини, як символ дівочої краси, відданості. Український народ дуже любить калину, її зображенням прикрашають домівки, про неї складають вірші, оспівують в піснях, одну з яких ми зараз і послухаємо. Пісня про калину. Чарівні звуки пісні проникають в саму душу, змушують задуматись про добро, відданість, дружбу, кохання, про все найкраще, що є в житті людини. Погляньте, яку гілочку калини намалювала я. На вашу думку, чим я виконала цю роботу? Будьте, уважні, зараз я вам покажу як виконати цей малюнок. Аркуш паперу покладіть вертикально, вузькою стороною до себе. Спочатку за допомогою пензлика я намалюю гілочку. Для цього мені потрібно пензлик спочатку занурити в воду, а потім в зелену фарбу. Кінчиком пензлика я проводжу плавну лінію згори донизу, поступово притискаючи пензлик до паперу. З верхівки гілочки відходять тоненькі лінії, які я малюю кінчиком пензлика. Їх чотири. У напрямку до гілочки я проводжу ще дві лінії. Це майбутні листочки. Більше пензлик мені не потрібен. Тепер працює мій вказівний пальчик правої руки. Спочатку я занурюю його в червону фарбу і притискаю кінчик вказівного пальця до паперу. Це у мене будуть ягоди калини. Починаю малювати листя. Спочатку занурюю палець в зелену фарбу, а потім лише торкаюсь жовтої. Веду плавну лінію, потім ще декілька. Щоб гарно виконати роботу нам потрібно підготувати наші пальчики. Будь-ласка встаньте всі з-за столу і приготуйте руки. Фізкультхвилинка. Що малюємо спочатку? За допомогою чого малюємо гілку? Якого кольору будуть ягоди? III. Самостійна робота дітей. Лунає спокійно лірична мелодія. IV. Заключна

частина. Які гарні у вас вийшли роботи! Мені вони дуже сподобалися. А чи подобають вони вам? Я пропоную наші роботи залишити у майстерні, щоб наші гості могли ними помилуватись. Але нам уже час повертатися до себе в групу. З яким видом декоративного-прикладного мистецтва ми з вами познайомились? (петриківський розпис). Твори якої художниці ми сьогодні розглянули? (Марфи Тимченко). Що найбільше вам запам'яталось? Зараз підійдіть всі будь-ласка до мене, давайте ми попрощаємося з нашими гостями і подякуємо їх за увагу.

2. «Український рушник». Програмовий зміст: Вправляти дітей у малюванні ліній різної ширини одним пензлем, закріпити прийоми малювання хвилястих ліній, мазків, крапок, кругів; вміння симетрично заповнювати візерунком короткі сторони рушника. Продовжувати формувати уявлення про рушник як оберіг людини та оселі. Розвивати вміння аналізувати зразок, визначати послідовність виконання роботи, мовлення, моторику, індивідуальну творчість. Виховувати інтерес до національного мистецтва, свідоме ставлення до результату своєї праці. Матеріали та обладнання: запис пісні на слова В. Симоненко «Пісня про рушник», зразки вишитих рушників. 2-3 зразки-малюнки; гуашеві фарби (чорна, червона), пензлі, паперові смуги, склянки з водою, серветки. Хід заняття. 1. Організаційний момент. Під запис «Пісні про рушник» діти збираються біля вихователя. Педагог звертає увагу дошкільнят на рушники, що розміщені поруч та пропонує пограти в гру «Кореспондент у музеї» (вихователь бере на себе роль кореспондента, діти – екскурсоводів). 2. Запитання до гри:- Що це?- На вашу думку, хто їх вишив?- Як використовувались вишиті рушники нашими бабусями?- Як їх називали?- Від чого охороняв рушник, що використовувався як оберіг?- Які кольори тут використані? Що вони означають?- Які символи вам знайомі, про що вони розповідають?- Як ви думаєте, це - рушник святковий, чи буденний? 3. Розповідь вихователя. Так, це – рушники святкові. Візерунки та кольори властиві нашому краю – Черкащині. А ще цікавим є те, що тільки в центральній Україні малювали рушники природними фарбами на самій тканині. Я спробувала намалювати собі такі рушники-обереги (звертає увагу на зразки), адже оберіг, створений власними руками має велику захисну силу. А ви хотіли б мати свій оберіг у будинку. 4. Розгляд зразків та пояснення виконання роботи. Вихователь пропонує дітям сісти за столи, розподілившись відповідно умовних позначок на три підгрупи (для диференціації завдання за ступенем складності). Завдання: розглянути зразки та дати відповідь на запитання: - Які елементи розпису зображено на рушниках?- Де розміщено їх?- Яка послідовність чергування елементів? Педагог пропонує пригадати, як правильно малювати

вузькі та широкі прямі лінії. Здійснює показ техніки з коментуванням. Зображення знайомих елементів демонструє під коментар дітей (хвилясті, круги, крапки, мазки). Дітям I групи (середній рівень розвитку самостійності) вихователь дає зразки малюнків; дітям II групи (достатній рівень) – зображення елементів; дітям III групи (високий рівень) пропонує малювати самостійно, без зразка і зображених елементів. Під тихе звучання музики діти виконують роботу. Педагог здійснює індивідуальний підхід. 5. Підсумок та аналіз заняття. Вихователь пропонує дітям визначити, чи вдалося їм розмалювати свій рушник.- Які елементи вдалились, а що могло бути кращим? - Чому переважає червоний та чорний колір? - Виберіть роботу, яка сподобалась вам найбільше у вашій підгрупі, поясніть свій вибір.- Ваші обереги – чудові, а при бажанні – стануть ще кращими, коли ви підрастете і навчитесь вишивати.

3. «Бабусіна світлиця». Мета: закріпити знання дітей про український рушник, про те, що це предмет національного побуту, оберіг. Вчити дітей описувати узори та малюнки на рушниках. Удосконалювати вміння дітей застосовувати різні прийоми для розмальовування паперових рушничків. Виховувати інтерес до вишивки. Спонукаючи дітей розуміти духовні цінності свого народу. Хід заняття. - Діти, сьогодні ми знову завітали до бабусиної світлиці. Де кожна річ може розповісти про себе багато цікавого.- Чи гарно у нашій світлиці? - Колись світлицею називали найгарнішу кімнату в хаті. Жінки-українки з давніх давен любили чепурити свої хати. Було чисто і затишно скрізь. Мати, навчаючи дочку, приказувала: «Тримай хаточку, як у віночку, і рушничок на кілочку. Тримай відерця всі чистенькі, і водиці повненькі». - Чим прикрашали своє житло українці? (розписом, витинанками, вишитими рушниками).- Що прикрашали в хаті рушниками? (ікони, портрети).- От і в нашій господі гарним рушником прикрашений портрет Тараса Шевченка. - Але рушники використовували не тільки для убрання. Без рушників не обходилися різні народні обряди. Пригадаймо деякі з них: з рушником і хлібом приходили в дім, де народилася дитина; з рушником виряджали матері своїх синів в далеку дорогу; рушниками перев'язували сватів; стелили вишиваний рушник під ноги молодим, перев'язували їм руки, щоб вони все життя були разом; хлібом-сіллю на вишитому рушнику зустрічали дорогих гостей. Подивіться, на якому гарному, вишитому рушнику лежить хліб у бабусиній світлиці.- Якими кольорами вишитий рушник? (червоний і чорний). - Червоний колір – це колір калини, яку завжди шанували на Україні. Чорний колір – колір землі-годувальниці. А тепер візьмемо рушник і подивимось, на яку геометричну фігуру він схожий? - Так, на прямокутник, так само, як і поле. Коли закінчувалися роботи в полі, жінки

й дівчата сідали за полотно і вишивали його візерунками, немов засівали поле. Слова «поле» і «полотно» - навіть схожі за звучанням. Тож рушник – це витвір української, хліборобської душі. У вишивках були геометричні узори – лінії, кола, хрести, ромби, квадрати – які символізували сонце, зорі, землю, воду. - Що ще вишивали на рушниках? (калину, листочки, колоски, квіти, птахи). Вірш «Вишиваю рушничка» Вишиваю рушничка Різними нитками. Там калина молода Й ружі з солов'ями. І барвінку синій світ Куц рясного глodu Український рушничок – Символ мого роду. А тепер я хочу, діти, на веселу українську гру вас запросити. Гра «Горобейко». Дівчатка беруться за руки і співають: А в горобейка Жінка маленька: Сидить на кілочку Пряде на сорочку. Що виведе нитку - Гороб'ю на свитку. Остануться кінці - Гороб'ю на штанці. Остануться торочки - Гороб'ю на сорочки. (Під час співу дві крайні дівчинки підіймають руки і пропускають попід ними всіх інших). - У народі вважалося, що рушники – це обереги від усього злого, що може зайти в дім, це символ людського щастя. Багато народних прислів'їв є про рушник. Рушник на кілочку – хата у віночку. Хата без рушників – родина без дітей. Де сяди вишиття, там злагода й добре життя. Не лінуйся, дівонько, рушники вишивати – буде чим гостей шанувати. Коли бажали людям щастя, то казали: «Хай стелиться вам доля рушниками». Колись в Україні не було такої дівчини, яка б не вмiла вишивати. Довгими осінніми та зимовими вечорами, молоді дівчата вишивали рушники, сорочки, хустки. Кожна намагалася вишити на рушнику такий малюнок, щоб він не був схожий на інший. Рушники берегли, їх передавали, як обереги з покоління у покоління. Дивовижні орнаменти рушників, які ви сьогодні бачите, створили руки наших народних майстринь. А ми сьогодні спробуємо намалювати рушнички. Кожен із вас придумав власний узор. І ці невеличкі твори стануть окрасою ваших осель. (Діти сідають за столи малювати).

4. «Керамічний посуд». Мета. Знайомити дітей з народним декоративно-ужитковим мистецтвом, зокрема з керамікою, Уточнити знання про посуд, про його використання у побуті. Продовжувати вчити дітей правильно використовувати набуті знання мислити, висловлювати свою думку, доводити свою точку зору українською мовою. Заохочувати дошкільнят самостійно обирати і створювати орнаменти на вирізаних з паперу силуетах посуду. Розвивати увагу, зосередженість, самостійність, творчу ініціативу, трудові та технічні навички у декоративному малюванні. Виховувати патріотизм, інтерес і повагу до праці народних умільців. Хід заняття. Вихователь. Діти, сьогодні ми будемо гостями у цій світлиці. Проходьте, сідайте, зручніше. Послухайте загадку і відгадайте, хто ж господар цієї світлиці. Глина в кого ожива? Творить з неї хто дива? В кого посуд, ніби

жар? Ну, звичайно ж, це - (гончар). Так, ми в гостях у гончаря. А хто такий гончар? Так, гончар - це майстер, який виготовляє вироби із глини. А які вироби виготовляє гончар? (Він виготовляє посуд, іграшки, скульптури із зображенням людей, тварин, птахів, декоративні вази, прикраси). Треба було викопати глину, і не абияку, а найкращу. Вона зберігається кілька років. Потім глину ретельно перетирають, пересіюють, щоб не було у ній жодного камінця, шматочків, коріння. Потім її розмішують. Чим розмішували глину? (Водою). На чому гончар робить свої вироби? (На гончарному крузі). Діти, я розкажу вам казочку про маленький шматочок глини, а ви послухайте. Жив собі гончар. Узяв він маленький шматочок темно-сірої глини. Поплескав його, подавив пальцями та й став м'яти руками. Легенько розкрутив гончарний круг, змочив середину його водою і коротким махом вліпив у центр круга наш шматочок глини. Постукав по ньому кулаком. Потім погнав круг і потягнув глину вгору. Круг все швидше і швидше, а на ньому вслід за руками майстра витягувався горщик. Круг вертівся, а гончар роздивлявся горщик - чи гарний він, чи рівний? Потім круг пішов все тихіше і, нарешті, зупинився. (Вихователь читає вірш Т. Коломієць «Гончарний круг»). Старається гончарний круг, І глина тягнеться до рук, Стає вона горнятком – Малятком - товстенятком. Гончар горня оте зніма – І глина в руки йде сама, І знов же - тим порядком, Кружля, щоб стать горнятком. Вихователь. Діти, а скажіть мені, чи готові вже ці вироби до використання? (Ні). А що потім з ними роблять? (Просушують). Так, три доби вони стоять на стелажах. Волога з них випаровується, вироби світлішають. Що роблять з ними далі? (Обпалюють у печах). Для чого це роблять? (Щоб вироби були міцними, стійкими). Для того, щоб заповнити печі, треба зробити дужа багато виробів. Бо піч у майстерні величезна. А що роблять для того, щоб ці вироби були такими гарними, привабливими, як на цьому столі? (їх розписують). А хто їх розписує? (Художники). Так, після випалювання вироби потрапляють до рук художників. Оздоблюючи їх, художники дарують людям радість. Яких народних художників України ви знаєте? (Марія та Федір Приймаченки, Надія Білокінь, Тетяна Пата). Колись давно, коли ще ваші бабусі були маленькі, славилися вироби, розписані руками талановитих малювальниць - Мотрі Назарчук, Зінаїди Линник, Марії Кришталь. Які елементи використовували художники у своїх розписах? (Діти називають). Як іще називаються вироби із глини? (Керамічні). З давніх часів в Україні славиться кераміка. У різних куточках України свої традиції розпису кераміки. І від назв населених пунктів, жили знамениті майстри, пішли назви видів кераміки. Деякі з них ми знаємо Давайте пригадаємо їх. (Косівська, Київська, Опішнянська). Після розпису вироби поливали глазуррю, щоб блищали,

знову ставили у печі і випалювали. Ось так маленький шматочок глини сірого кольору перетворюється на красивий горщик, вазу, дивакуватого звіра (Вихователь разом із дітьми повторює вірш А. Качан «Горнятка- двійнятка»). Вихователь. Звідки ви взяли, Горнятка-двійнятка? Діти. З гончарного круга. Зійшли ми спочатку. А потім нам пензель Боки розписав і жар у печі своїм духом обдав. Вихователь. А хто ж вас, горнятка, із глини ліпив? Діти. Дівчатка-близнятка з сім'ї гончарів. Що і казати, нелегка це справа. Дуже багато потребує вона терпіння і вміння. Діти, а давайте пригадаємо, які ми знаємо прислів'я про працю. Гончаря глина годує. Людину праця годує. Без праці не проживеш. Хто працює, той і урожай збирає. А зараз ми з вами пограємо у гру «Василю, вгадай, яка праця у нас» (з музичним супроводом). Ой, Василю, товаришу, Ну ж бо глянь ти на нас. Чи вгадаєш, товаришу, Яка праця у нас? А як не вгадаєш, Будемо сміятись, Будемо з тебе, товаришу, Три дні реготатись. (Хлопчик, що виконує роль Василя, виходить у другу кімнату. Усі інші діти домовляються між собою, яку роботу вони будуть виконувати перед Василем (наприклад, шити, колоти дрова, грати на скрипці тощо). Василь мусить відгадати, яку роботу виконують діти. Якщо не вгадає, діти сміються з нього, і він мусить знову іти за двері. Якщо вгадає, діти кричать «Правильно!» і тікають, а Василь ловить їх. Піймана дитина буде Василем. Після гри діти сідають на місця. Перед ними на столі стоїть керамічний посуд). Вихователь. Діти, як можна одним словом назвати ці предмети? (Посуд). Таким посудом користувалися дуже давно. Подивіться на картинку і скажіть мені, з якої казки ці герої? Так, це герої казки «Лисичка та Журавель». Із чого Лисичка пригощала Журавля? (З тарілочки). Чому Журавель не міг ухопити каші? (Бо тарілка мілка, а у Журавля гострий та довгий дзьоб). Хто покаже тарілочку? (Дитина показує і розповідає, з чого зроблена, де використовували). З чого пригощав Журавель Лисичку? (З глечика). Чому Лисичка не могла дістати страви? (Бо у глечика вузька шийка). Діти, тут на столі є глечик. Хто покаже його і розповість, де його можна використати? (Дитина розповідає, вихователь підсумовує). Вихователь. Так, глечик - це глиняний посуд, у якому зберігали молоко, сметану, компот. А зараз послухайте загадку і відгадайте, про який посуд вона. У землі родився, На кружалі вертівся, На вогні пікся, На базарі бував, Людей годував; Як упав, то й пропав, Ніхто не поховав. (Горщик). Вихователь. Так, це горщик. А який він, хто мені покаже? (Дитина показує горщик і розповідає про нього. Вихователь підсумовує). Горщик - це глиняний посуд, у якому господиня варила їжу - борщ, кашу. Горщик накривали покришкою і ставили у гарячу піч. (Дитина розповідає вірш К. Вишинської «Рецепт»). Узяла Настуся горщик, Щоб зварити в ньому борщик.

До бабусі підбігає, Для борщу рецепт питає. А бабуся аж присіла: Ти ж недавно борщик їла! Ще й казала - дуже смачно. Тож рецепт тобі цей нащо? То варила ти, бабусю, А тепер і я навчуся, І мені потрібно знати, Як цю страву готувати. Посміхнулася бабуся І погладила Настусю: Що ж, ходімо, буду вчити Український борщ варити. Вихователь. А хто мені розкаже ось про цей посуд? (Показує куманець). Куманець - традиційний український святковий посуд для напоїв у вигляді великого бублика з носиком і ручкою на основі-підставці. Діти, а ви б хотіли сьогодні побувати художниками? Тож давайте відкриємо майстерню народних умільців. У мене на столику лежить посуд з паперу (площинні силуети різного посуду). Підійдіть і виберіть той посуд, який би вам хотілося розписати і проходите у майстерню. (Діти сідають за столи, на яких обладнання для малювання). А щоб швидко працювали наші пальчики, давайте зробимо з ними вправи Пальчикова гра. Пальчик-хлопчик, де ти був? (Ворушать великим пальцем). З першим братом в ліс ходив. (По черзі загинають пальці). З другим борщик я варив. З третім кашу доїдав. А з четвертим я співав. Вихователь. Перед тим, як прикрасити посуд, художники задумували орнамент. Подумайте, якими елементами ви хотіли б прикрасити свій виріб? (Запитує 2-3 дітей). Візьміть пензлики і покажіть, як ви будете їх тримати. Лунає тиха музика, а наші художники починають працювати. (Діти малюють. Вихователь допомагає їм, використовуючи словесні та практичні прийоми навчання). Які гарні вироби! Впізнаю і Косівський розпис, і Київський, і Опішнянський. Все це наше, українське!

Фрагменти практичних занять з батьками та вихователями щодо виготовлення української іграшки

1. Працюємо з солоним тістом. Подарунки до дня Святого Миколая. Різдвяні прикраси з тіста: а) замішуємо тісто (200 г борошна, 1 склянка солі, 3/4 склянки води); б) вимішуємо тісто. Ліпимо з тіста коників, баранчиків, жайворонків, Сушка виробу.

2. Намалювати композицію чорним фломастером на дереві: по контуру чорного фломастера закріпити контурною фарбою малюнок; зачекати, щоб висохла фарба. Робота над композицією, заповнення малюнка кольоровим пластиліном.

3. Виготовлення ляльки з ниток: на шаблон з картону намотати нитки для голови і тулуба; з протилежної сторони розрізати нитки на шаблоні. На наступному етапі на шаблон намотуємо коричневі нитки для волосся ляльки, розрізати з однієї сторони; зняти з шаблону нитки; також підготувати нитки для рук, перев'язуємо в трьох місцях. Перший пучок ниток і «волосся» розташовуємо навхрест; волосся зав'язуємо простим вузликом; складаємо білі нитки навпіл, щоб вузлик з коричневих ниток опинився всередині; позначаємо шию ляльки, перев'язуємо ниткою; перев'язуємо «тулуб» ниткою, під руками, позначаючи талію ляльки. Заплітаємо коси ляльці. Для фартушка готуємо смужку тканини, з трьох кольорових ниток плетемо косу для ляльки. Прикрашаємо ляльку-мотанку.

4. Виготовлення баранців, коників, птахів (ліплення). Розкачати пластилін у товстий валик. Кінці валика зігнути дугою, стеком зробити розрізи і пальцями сформувати передні та задні ноги. Від загальної форми відтягти пластилін для шиї та хвоста. Виліпити голову і окремо два валика для ріжок. З'єднати голову з тулубом, а ріжки прикріпити до голови. Стеком виділити очі, ніс. Зарівняти нерівності та надати фігурі характерних ознак. Щоб прикрасити готові іграшки на їхню поверхню треба нанести борошно і додаючи до фарби клей ПВА, розфарбувати.

